

Державний архів Одеської області

Одеські архіви

Інформаційний бюлетень №2(9)

січень—березень 2009 року

«Одеські архіви»

Інформаційний бюлетень
Державного архіву
Одеської області.

Започаткований 2007 року

Редакційна колегія:

Л.Г. Білоусова – редактор,
заступник директора ДАОО;

О.А. Корецька – секретар
редакційної ради, відповідальна
за випуск, в.о. заступника начальника
відділу зберігання та обліку
документів ДАОО;

В.Ю. Алексеєва – заступник
директора ДАОО;

О.В. Мартиненко – начальник
відділу інформації, використання
документів та зовнішніх зв'язків
ДАОО;

В.Ф. Онопрієнко – начальник
відділу науково-довідкового апарату
ДАОО;

О.О. Солончук – начальник
відділу зберігання та обліку
документів ДАОО;

Т.В. Ратушна – начальник
відділу формування НАФ
та діловодства ДАОО.

*Матеріали друкуються
в авторській редакції.*

Думки і оцінки авторів публікацій
можуть не співпадати
з точкою зору редколегії.

Відповідальність за достовірність
фактів, цитат, прізвищ, дат та інших
даних несуть автори публікацій.

Оригінал-макет виготовлено
в РВФ «Прес-кур'єр».
Тел./факс (0482) 64-96-58.

ЧИТАЙТЕ У НОМЕРІ:

Хроніка подій архівного життя Одещини

*І квартал 2009 року (укл. Л.Г.Білоусова,
О.В.Мартиненко) 4*

Організаційна робота

*Колегія Державного архіву Одеської області
2 лютого 2009 року 11*

Історичні дослідження

Білоусова Л.Г. *Загроза архівної катастрофи через
геологічні чинники 18*

Корецька О.А. *Навчальні заклади колоній
Херсонської губернії 23*

Свідчать документи

Батуріна М.Г. *Перелік документів Державного
архіву Одеської області за темою: “Історія ста-
новлення української державності та українського
повстанського руху 1917 – 1933 років” 29*

Герасимова С.М. *Перелік документів Державного
архіву Одеської області за темою: „Події Української
революційної доби 1917–1921 рр. на Одещині” 32*

Смирнов В.А. *Матковские: Иван и Алексей
Васильевичи 52*

Теорія, методика і практика архівної справи

Онопрієнко В.Ф. *Методичні рекомендації з описан-
ня фондів особистого походження 70*

Нові надходження

Корецька О.А. *Огляд нових надходжень до
бібліотечного фонду Державного архіву Одеської
області (січень—березень) 75*

**Міжнародні контакти Державного архіву
Одеської області 78**

Привітання

Вітаємо іменинників (З.О. Скальська) 80

Хроніка архівного життя Одещини

І квартал 2009 року

9 січня 2009 р.

Відділом використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків завершено укладання компютерної бази даних за метричними книгами Одеської грецької Свято-Троїцької церкви за 1907, 1909, 1910, 1911–1915 роки з метою підготовки для видання 6-го тому іменного покажчика «Греки Одессы. 1907–1920.».

13 січня 2009 р.

13 січня 2009 року вийшла у пряму ефірі телепередача за участю заступника директора архіву Л.Г.Білоусової у програмі Одеської обласної державної телерадіокомпанії «38-й канал» «Панорама області» (33 хв., тема – «Державні архівні установи області на службі суспільства»).

14 січня 2009 р.

На державне зберігання надійшов особистий фонд Сергія Зеноновича Луцника – одеського краєзнавця, бібліографа та колекціонера. Сергій Зенонович Луцник народився в Одесі у 1925 році, за професією інженер-судномеханік, один з організаторів та активних представників наукової секції книги Одеського Будинку вчених. Входив у бюро секції з першого засідання у листопаді 1966 року. Почесний член секції з квітня 1987 року. Член правління Всеросійської асоціації бібліографів. Ініціатор та організатор зберігання і упорядкування архіву секції, який Сергій Зенонович формував у 1980–2000 роках. Серед документів, які було передано на державне зберігання, є архів наукової секції Одеського Будинку вчених за 1966–2000 роки. Документи відображають діяльність секції та її членів:

стенограми засідань наукової секції, листування та матеріали до підготовки видань секції: брошур, каталогів виставок, запрошень на деякі засідання; матеріали про участь членів секції у всесоюзних конференціях; матеріали особистих архівів членів секції; списки членів секції за 1967–1975 роки; фото членів та гостей секції і різних подій, пов'язаних з її діяльністю. Також були передані до Державного архіву бібліографічні видання, подаровані секції. Враховуючи склад документів, їх культурну та наукову цінність, а також вагому роль в інтелектуальному житті Одеси, матеріали, які були передані С.З. Луцником, достойно поповнять Національний архівний фонд України у стінах Державного архіву Одеської області.

15 січня 2009 р.

Відділом формування НАФ та діловодства розпочата робота з укладання бази даних щодо перевірки наявності, стану та руху документів НАФ, що зберігають установи, організації і підприємства – джерела формування Державного архіву області.

На розгляд засідання ЕПК представлено номенклатури справ таких організацій:

- регіональне відділення Фонду державного майна України по Одеській області;
- територіальне управління „Держгірпромнагляд”;
- Одеська державна академія будівництва та архітектури;
- фінансове управління у Київському районі.

19 січня 2008 р.

Вийшло з друку видання серії “Праці Державного архіву Одеської області”: Ніточко І.І. Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район. // Праці Державного архіву Одеської області. – Т. XXIV. – Одеса: Астропринт, 2008. – 192 с.

20 січня 2009 р.

Розпочалася практика студентів Одеського професійно-технічного училища зв'язку та машинобудування № 31 за фахом «Оператор комп'ютерного набору». Студентами проводиться розробка нових баз даних.

21 січня 2009 р.

Відділом зберігання та обліку документів НАФ на державне зберігання прийнято документи Одеського академічного українського музично-драматичного театру імені В. Василька (Р-7292) – 155 справ за 1973–1987 роки: матеріали про обговорення сценаріїв п'єс, макетів спектаклів, ескізів костюмів, програми, анотації та афіші концертів і спектаклів театральних сезонів, матеріали про гастролі театру по районах Одеської області (Комінтернівському, Роздільнянському, Білгород-Дністровському, Савранському та Миколаївському).

22 січня 2009 р.

Головним спеціалістом Майбородою Л.В. надана методична допомога в складанні описів справ на документи особового складу та актів про виділення до знищення справ, що не підлягають зберіганню, таким установам, як:

- Морський будівельний комплекс, товариство з обмеженою відповідальністю,
- ЗАТ Судноплавна компанія „Укрферрі”,

- Товариство з обмеженою відповідальністю „Гран-кафе”.

На розгляд засідання ЕПК представлені номенклатури справ:

- Одеської державної академії холоду;
- описи справ на документи постійного зберігання приватних нотаріусів Одеського міського нотаріального округу.

23 січня 2009 р.

Відбулась апаратна нарада і Державного архіву області. Розглянуто низку питань: щодо надання платних послуг, підготовки до проведення колегії Держархіву та підготовки матеріалів до чергового випуску інформаційного бюлетеня “Одеські архіви” та інші.

На виконання листа Одеської облдержадміністрації від 10.12.08 р. № 03-38-7939 почалося проведення щорічної оцінки виконання державними службовцями Державного архіву області посадових обов'язків.

26 січня 2009 р.

У читальному залі Державного архіву Одеської області працювали: 1) науковий співробітник Державної інспекції з охорони пам'яток культури в Миколаївській області Неполюк Надія Юріївна за темою «Історичні відомості з історії населених пунктів сучасної Миколаївської області»; 2) Бітнер Стівен Вінсент, доктор історичних наук, професор історичного факультету Державного університету Сонома, США, за темою «Історія бессарабського виноробства та виноградарства (XVIII – XIX ст.)».

27 січня 2009 р.

Відділом зберігання та обліку документів НАФ на державне зберігання прийнято документи Відкритого акціонерного товариства „Пресмаш” (Р-7395) – 325 справ за 1975–1994 роки,

серед яких — накази та розпорядження генерального директора з основної діяльності, планово-звітна документація з основної діяльності, з підготовки кадрів, з впровадження винаходів і рацпропозицій та нових технологій, штатні розклади.

У читальному залі архіву (вул. Пириго夫ська, 29) веде дослідницьку роботу Дубров Б.І. з історії підпільно-партизанського руху на Березівщині.

28 січня 2009 р.

Проведено засідання колегії Державного архіву Одеської області з розглядом таких питань: про планування і звітність у 2008 році та стан упорядкування документів ДАОО; порядок надання платних послуг.

29 січня 2009 р.

Відбулось чергове засідання експертно-перевірної комісії (ЕПК) Державного архіву області. Розглянуті питання щодо погодження та схвалення номенклатур справ, описів та актів.

Начальник відділу формування НАФ та діловодства Ратушна Т.В. взяла участь в роботі засідання експертної комісії Обласної державної податкової адміністрації в Одеській області з розглядом питань щодо схвалення зведеної номенклатури справ на 2009 рік.

Поповнився на 89 документів особистий фонд першого керівника Березівського району, депутата 4 скликань Ніточко І.І. — це спогади учасників бойових дій в республіці Афганістан, копії посвідчень до медалей „Захиснику Вітчизни”, „Медаль пошани” від центрального комітету Демократичної організації молоді Афганістану, „Воїнська слава”; фотографії, копії грамоти воїну-інтернаціоналісту та грамоти до Дня будівельника, копії посвідчення до ордена „Воїн-патріот інтернаціоналіст”;

передвиборна програма і автобіографія Їжаковського Івана Івановича, нотатки рядового В. Товкуса в газеті; біографія Белікова Андрія Євгеновича, мешканця Березівського району, який загинув під час бойових дій у Республіці Афганістан.

2 лютого 2009 р.

Начальником відділу науково-довідкового апарату Онопрієнко В.Ф. надана консультаційна допомога голові одесько-грузинського національного культурного товариства “Сакартвело” А. Якобішвілі щодо документів фонду особистого походження професора В.М. Петрієва (Петріашвілі).

3 лютого 2009 р.

Відділом використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків закінчено опрацювання метричних книг Грецько-Троїцької церкви м. Одеси за 1907—1920 роки для підготовки до опублікування 6-го тому іменного покажчика «Греки Одессы. 1907 - 1920».

4 лютого 2009 р.

Продовжується експонування документів Державного архіву Одеської області на виставці в пам'ять 75-річчя Голодомору 1932—1933 рр. в Україні, що відбувається в Одеському історико-краєзнавчому музеї.

Почалася практика студентів Одеського професійно-технічного училища зв'язку і машинобудування № 31. Студенти виконують роботи з створення електронної бази даних на осіб іудейського віросповідання, що народилися в м. Одесі в 1918 р., бази даних за каталожним рубрикатом дорадянського періоду, систематизації іменної картотеки репресованих, у архівосховищах складають постеляжну картотеку.

Відділом формування НАФ та діловодства прийнято на державне зберігання від головного управління культури та туризму облдержадміністрації „Звіти районних державних адміністрацій з виконання комплексу заходів у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932—1933 років в Україні”, друковане видання Комінтернівської райдержадміністрації „Пам'яті невинно убієнних в голодомор 1932—1933 років”.

Архівістом 1-ї категорії Успенською Г.Б. надана практична допомога Одеському державному екологічному університету в підготовці документів НАФ для передачі на державне зберігання за 1971—1982 роки.

6 лютого 2009 р.

З 6—13 лютого 2009 р. у приміщенні Державного архіву Одеської області відкрито виставку документів на тему: «Афганістан. Випробування трагедією. До 20-ї річниці виведення військ колишнього СРСР з Республіки Афганістан».

У районній бібліотеці м. Березівки Одеської області проведено презентацію книги Ніточко І.І. “Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район” з виставками архівних документів.

7 лютого 2009 р.

У загальноосвітній школі с. Раухівки Березівського району Одеської області проведено презентацію книги Ніточко І.І. “Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район” з виставками архівних документів.

9 лютого 2009 р.

У загальноосвітній школі № 61 м. Одеси директором Державного архіву І.І. Ніточко проведено презентацію своєї книги “Афганістан. Чорнобиль. Випро-

бування трагедією. Березівський район”.

10 лютого 2009 р.

На державному телерадіоканалі (“38-й канал”) у прямому ефірі вийшла телепередача за участю директора Держархіву Одеської області І.І. Ніточко, автора видання “Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район”.

На засіданні наукової секції книги Одеського Будинку вчених, заст. начальника відділу інформації Желясков С.А. виступив з доповіддю на тему: «Матеріали до генеалогії родини письменників Євгена Петровича Катаєва та Валентина Петровича Катаєва за документами Державного архіву Одеської області».

12 лютого 2009 р.

Директором Держархіву Одеської області І.І. Ніточко та начальником організаційного відділу Нестеренком В.Ю. в Арцизькій райдержадміністрації проведено:

- виїзний прийом громадян за запитами соціально-правового характеру;
- презентацію книги Ніточко І.І. “Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район” з виставками архівних документів.

13 лютого 2009 р.

У с. Мариновому Березівського району Одеської області директором Державного архіву Одеської області проведено презентацію своєї книги “Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район” з виставкою архівних документів.

17 лютого 2009 р.

Спільно з Одеським історико-краєзнавчим музеєм відкрита постійно діюча виставка архівних документів і

фотоматеріалів на тему: „Одещина за доби революцій та війн в Україні 1917–1921 рр.”.

18 лютого 2009 р.

Відбулося засідання розширеної робочої групи з підготовки II частини обласного тому «Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. Одеська область». Оновлено і розширено склад групи. У роботі взяли участь науковці кафедри історії України Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова В.Г. Кушнір (декан історичного факультету), В.М. Хмарський (зав. кафедри), Є.П. Петровський, О.О. Синявська, М.Ш. Кашкаєв, журналіст О.Ф. Зіньковський та спеціалісти Державного архіву: Л.Г. Білоусова (заст. директора), О.В. Мартиненко, М.Г. Батуріна, А.Є. Бух. Визначено терміни опрацювання спогадів очевидців Голодомору та заплановано видання книги на листопад 2009 року.

22 лютого 2009 р.

Головний спеціаліст відділу інформації Деречіна В.П. взяла участь у Всеукраїнських зборах голів профспілок, яка відбулася у м. Києві 22–23 лютого.

25 лютого 2009 р.

Відбулася зустріч архівістів Державного архіву Одеської області з архівістами управління Служби безпеки України в Одеській області. Метою зустрічі було ознайомлення з роботою новоствореного в СБУ інформаційно-довідкового центру «Електронний архів», обмін досвідом, науково-довідковою літературою, налагодження механізму подальшої спільної роботи щодо інформаційного наповнення «Електронного архіву» документами УСБУ та ДАОО з історії політичних

репресій, голодоморів, визвольного та дисидентського рухів в Україні.

26 лютого 2009 р.

Відбулось засідання ЕПК Державного архіву Одеської області: розглянуті та затверджені описи справ 12 приватних нотаріальних контор області, Одеської обласної організації профспілок працівників державних установ, описи справ на документи з особового складу акціонерного банку „Експрес-банк”, номенклатура справ АКІД „УкрСиббанк”, регіонального відділення Фонду держмайна України по Одеській області та ін.

Протягом тижня начальником відділу формування НАФ та діловодства Ратушною Т.В. надана допомога в проведенні експертизи цінності документів постійного зберігання Одеському територіальному відділенню Антимонопольного комітету України, Одеській національній юридичній академії.

2 березня 2009 р.

Відбулося засідання колегії Державного архіву Одеської області, на якому розглянуто питання: 1. Про роботу науково-методичної ради: організація та проведення методичних занять з підвищення кваліфікації архівістів. 2. Про результати проведення щорічної оцінки виконання державними службовцями покладених на них обов'язків і завдань за 2008 рік. 3. Про результати роботи відділу інформації зі зверненнями громадян за 2008 – початок 2009 року. 4. Про роботу діловодної служби та архіву служби у справах неповнолітніх.

4 березня 2009 р.

Відділом зберігання та обліку документів НАФ прийнято на державне зберігання документи Одеського державного екологічного університету за

1971–1982 роки — матеріали учбової частини; факультетів: гідрологічного; заочного; метеорологічного; деканату по роботі з іноземними студентами; кафедр: автоматизації; агрометеорології; аерології; водних досліджень; гідрології і гідрометрії; гідропрогнозів і моделювання; іноземних мов; фізики і хімії; рослинництва і ґрунтознавства; відділів: виробничої практики; кадрів; науково-дослідницької групи; бібліотеки; бухгалтерії; профкому.

5 березня 2009 р.

Начальником відділу зберігання та обліку документів НАФ О.О.Солончук підготовлено анований перелік унікальних документів НАФ — креслення Одеського міського театру (нині Одеського національного академічного театру опери і балету), які входять до складу фонду колекції № 895 „Архітектурні об'єкти м. Одеси та інших міст Причорномор'я„ (кінець XVIII — початок XX ст.). Креслення входили до складу представленого членам Одеської міської управи проекту театру віденських архітекторів Ф. Фельнера і Г. Гельмера (1882 р.).

11 березня 2009 р.

Одеський історико-краєзнавчий музей подарував Держархіву журнал „Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею” № 6, 2008 р. Випуск містить статті про розвиток і сучасний стан музейної справи на Одещині, матеріали, пов'язані з історією та культурою регіону, дослідження з генеалогії.

В ДАОО проведена перевірка наявності стану документів у фондах особистого походження: „Тройницький Олександр Григорович — редактор газети „Одесский вестник”, 1807–1871 рр., „Адальберт Сцибор-Марахоцький — поміщик Подільської губернії, виходець з

Польщі”, 1740–1918 рр. — для виявлення унікальних документів і таких, що потребують ремонту.

У читальному залі Державного архіву Одеської області працювали: 1) головний бібліограф ОДНБ ім. М. Горького Рикун Інна Емільвна і завідувача відділом ОДНБ ім. М. Горького Бур'ян Лариса Миколаївна за темою «Історія фізико-математичних наук в м. Одесі, персоналії одеських вчених», «Історія ОДНБ ім. М. Горького (1829 – 2000 рр.)»; 2) директор Центральної міської системи бібліотек для дітей Лазарева Галина Яківна за темою «Кіра Муратова. Невидане (1974 – 1975 рр.)».

12 березня 2009 р.

Начальником відділу формування НАФ та діловодства Ратушною Т.В. прочитані лекції в Одеському регіональному інституті державного управління НАДУ при Президентіві України за темою: „Приймання, реєстрація і розгляд документів. Організація контролю за виконанням документів. Складання номенклатур та формування справ у діловодстві” (категорія слухачів — начальники та заступники начальників медичних центрів безпеки дорожнього руху).

Архівістом 1-шої категорії Бончевою В.М. надана методична допомога, з виїздом на місце, з питань підготовки документів Одеського державного аграрного університету за 1978–1987 роки (1023 од. зберігання) для передачі на державне зберігання.

18 березня 2009 р.

Заступником начальника відділу С.В. Виногловською надана методична допомога з питань обліку документів завідуючій трудовим архівом Арцизького району з питань обліку документів.

Архівістами ДАОО були виявлені у фонді “Реальне училище св. Павла” фотографії учнів, на яких зображені заняття спортом: вправи на жердинах і брусах; стрибки у довжину, вгору та через козла. На всі фотографії заведені каталожні картки.

Головним спеціалістом В.К. Січкаренко підготовлена стаття до інформаційного бюлетеня Одеського архіву „Прихильник єднання між слов'янами О.І. Мураневич”.

19 березня

Начальник відділу формування НАФ та діловодства Ратушна Т.В. взяла участь у засіданні експертної комісії Національної юридичної академії, на якому були розглянуті питання: „Підготовка і передання справ до архіву академії. Формування справ. Складання та оформлення описів справ у діловодстві установи”.

Головним спеціалістом відділу Майбородою Л.В. здійснена комплексна перевірка стану діловодства та архівної справи філії Одеського обласного управління ВАТ „Державний ощадбанк України”. Під час перевірки надано методичну допомогу в складанні номенклатури справ, реєстрації документів та формуванні справ.

24 березня 2009 р.

У читальному залі Державного архіву Одеської області працювали: докторант історичного факультету Донецького національного університету, кандидат історичних наук, доцент Міхеєва Оксана Костянтинівна за темою „Правоохоронні органи УРСР в роки непу: історичні аспекти формування та діяльності (20-ті роки ХХ ст.)”; аспірант історичного факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова Чанцов Ілля Ми-

колайович за темою: „Одеські учасники французької компанії з будівництва Суєцького каналу”.

25 березня 2009 р.

На сайті Одеської облдержадміністрації розміщено інтернет-виставку “До 75-річчя подій, пов'язаних з проголошенням Карпатської України”.

26 березня 2009 р.

Вийшла у прямому ефірі телепередача «Актуальне інтерв'ю за участю директора архіву І.І.Ніточко» у програмі Одеської обласної державної телерадіокомпанії “38-й канал” “Панорама області”.

В Одеському муніципальному музеї особистих колекцій О.Б.Блещунова відкрито виставку, присвячену 200-річчю від дня народження М.В.Гоголя. В експозиції представлені документи Державного архіву Одеської області.

27 березня 2009 р.

Відділом інформації, використання документів та зовнішніх зв'язків підготовлено та передано до Одеського історико-красознавчого музею архівні матеріали з історії УНР та повстанського руху проти радянської влади до виставки “Одещина за доби революцій та війн в Україні. 1917 – 1921 рр.” Відкриття експозиції заплановано на квітень 2009 р.

30 березня 2009 р.

Директор Держархіву І.І.Ніточко виступив на апаратній нараді Одеської облдержадміністрації з інформацією про стан роботи Державного архіву Одеської області з запитами та зверненнями громадян.

**Л.Г.БІЛОУСОВА,
О.В.МАРТИНЕНКО.**

**Матеріали колегії
Державного архіву Одеської області
2 лютого 2009 року**

1. Про результати проведення щорічної оцінки виконання державними службовцями покладених на них обов'язків і завдань за 2008 рік.

*Доповідач: Ксендзик Олена Іванівна —
головний спеціаліст – керівник
кадрової служби відділу організації і
координації архівної справи та
кадрових питань*

2. Про роботу відділу інформації зі зверненнями громадян у 2008 – I кварталі 2009 років.

*Доповідач: Мартиненко Олена Василівна —
начальник відділу використання документів,
інформації та зовнішніх зв'язків*

3. Про стан діловодства і архіву служби у справах неповнолітніх.

*Доповідач: Успенська Галина Борисівна —
архівіст I категорії відділу формування
НАФ та діловодства*

Із виступів доповідачів.

1. Ксендзик Олена Іванівна — головний спеціаліст – керівник кадрової служби відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань: “Про результати проведення щорічної оцінки виконання державними службовцями покладених на них обов'язків і завдань за 2008 рік”.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 1922 „Про затвердження Положення про проведення атестації державних службовців” у період між атестаціями з метою здійснення регуляторного контролю за проходженням державної служби та професійними досягненнями щороку проводиться оцінка виконання службовцями покладених на них завдань та обов'язків.

Наказом директора від 08.01.09 р. № 1 у Державному архіві області було проведено щорічну оцінку виконання державними службовцями покладених на них завдань і обов'язків з 16 по 23 січня 2009 року.

У Державному архіві області працює 25 державних службовців, щорічну оцінку проходили 19 осіб.

Не підлягають оцінюванню (згідно з Положенням про проведення щорічної оцінки):

Виногловська С.В. — заступник начальника відділу зберігання та обліку документів НАФ;

Хромова В.О. — провідний спеціаліст відділу формування НАФ та діловодства;

Ксендзик О.І. — головний спеціаліст — керівник кадрової служби відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань;

Кухаренко Л.П. — головний спеціаліст фінансово-економічного відділу;

Дворницька Ю.І. — провідний спеціаліст відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань;

Майборода Л.В. — головний спеціаліст відділу формування НАФ та діловодства як такі, що призначені на посаду у звітному періоді.

За результатами проведення щорічної оцінки: 5 осіб отримали *високі оцінки*, «*добре*» — 12 осіб, «*задовільно*» — 2 особи.

За результатами проведення щорічної оцінки виконання державними службовцями покладених на них обов'язків надіслано узагальнену інформацію до відділу кадрової роботи апарату обласної державної адміністрації згідно з планом роботи з кадрами до 2 лютого 2009 року, до сектору кадрової роботи Державного комітету архівів України — до 27 лютого 2009 року.

3. Мартиненко Олена Василівна — начальник відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків: «Про роботу відділу інформації зі зверненнями громадян у 2008 – I кварталі 2009 років».

1. Загальні відомості

Робота в Державному архіві Одеської області проводиться відповідно до Положення про Державний архів Одеської області, затвердженого розпорядженням Одеської облдержадміністрації від 26 березня 2008 року № 158А-2008, пп. 14, 16 якого передбачено, що архів надає користувачам архівні документи і довідковий апарат до них, інформує про документи, забезпечує видачу архівних довідок, копій документів та іншим шляхом задовольняє запити фізичних та юридичних осіб.

Відповідно до функціональних обов'язків, затверджених наказом директора архіву, організація та контроль роботи щодо ведення загального діловодства у Держархіві, зокрема реєстрації заяв, пропозицій та скарг громадян, покладені на начальника відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань. Реєстрація та виконання заяв громадян з соціально-правових питань, особистий прийом громадян з цих питань здійснюються у 2 столах довідок (у головному та другому корпусах архіву), які є структурними підрозділами відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків. Організація роботи і контроль за діяльністю столів довідок покладені на заступника начальника відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків. Начальник відділу контролює і узагальнює роботу відділу в цілому. Обов'язки здійснення особистого прийому громадян та контроль за виконанням запитів соціально-правового характеру покладені на заступників директора.

У Державному архіві області робота зі зверненнями громадян ведеться на підставі Закону України «Про звернення громадян», Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях грома-

дян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року №348 (далі Інструкція), указу Президента України від 07.02.08 р. №109/208 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування».

Держархівом розроблено «План заходів Державного архіву області на 2008 рік на виконання вимог указу Президента України від 7 лютого 2008 року № 109/2008 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування», затверджений директором архіву І.І.Ніточко 20 лютого 2008 р.

Протягом 2008 року до Державного архіву області надійшло заяв:

	2008 р.	2007 р.	Різниця
Від громадян поштою	1638	2213	575
Від громадян на особистому прийомі	2954	3667	713
Переслані з інших органів влади	145	112	32
Всього	4592	5880	1288
Колективних	1	-	
Повторних	312	267	65
Від Героїв, інвалідів ВВВ	156	163	7
Від інших соціальних категорій громадян	4436	5724	1288

2. Організація роботи із письмовими зверненнями громадян

Реєстрація письмових звернень громадян в Держархіві Одеської області ведеться в журналах реєстрації у канцелярії та столі довідок. Всі елементи програми відповідають та заповнюються відповідно до вимог Інструкції.

Протягом 2008 року порушень терміну розгляду запитів соціально-правового характеру не було.

3. Аналіз звернень громадян, отриманих на особистому прийомі та під час виїзних прийомів керівництвом Державного архіву Одеської області.

У Держархіві області наказом директора від 2 грудня 2008 року № 44 (попередній наказ від 18 січня 2008 р. № 4а) затверджено графік особистого прийому, відповідно до якого громадян приймають директор, два його заступники, начальник відділу інформації і начальник відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань.

З графіком прийому громадян начальника управління, заступників та начальників відділів можна ознайомитись в фойє Держархіву (розміщений на стенді в доступному місці) та побачити на веб-сайті.

У директора Державного архіву та його заступників заведені окремі журнали особистого прийому, форма журналів відповідає вимогам Інструкції.

У Держархіві Одеської області особисті прийоми керівництвом проводяться у кабінетах директора та заступників на першому (вул. Пироговська, 29) та другому (вул. Жуковського, 18) поверхах.

Виїзний прийом громадян проводиться директором архіву відповідно до графіка виїзних прийомів громадян керівниками структурних підрозділів Одеської обласної державної адміністрації, затвердженого головою облдержадміністрації, а також визначеного наказами директора Держархіву від 18 січня 2008 року № 4, 4а «Про удосконалення роботи Державного архіву Одеської області із зверненнями громадян та заходи щодо створення сприятливих умов для обслуговування осіб з обмеженими фізичними можливостями», від 4 березня 2008 року № 16 а «Про порядок організації та проведення особистого прийому громадян у Державному архіві Одеської області»

Протягом 2008 року проведено 4 виїзних прийомів у районах та містах області. Загалом під час виїзних прийомів прийнято 12 заявників.

4. Оформлення архіву

Архів опрацьованих звернень громадян оформлено за порядковим реєстраційним номером, сторінки справ пронумеровано, титульний листок оформлено відповідно до вимог Інструкції.

5. Підготовка аналітичних даних та вжиття заходів щодо роботи зі зверненнями громадян керівництвом Державного архіву Одеської області, взаємодія зі ЗМІ.

На виконання указу Президента України від 7 лютого 2008 року №109/2008 “Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування” протягом 2008 р. керівництвом та спеціалістами Держархіву публікувалися інформації, матеріали про склад документів і фондів, рекомендації столу довідок, нормативно-правові акти щодо діяльності архіву та звернень громадян, хроніка подій (17 статей) в місцевих газетах «Чорноморські новини», “Одесские известия”, «Вечерняя Одесса», “Одесская жизнь”, також проведено 41 виступ на телебаченні на каналах: “АРТ”, “ГРАД”, «РІАК», «АТВ», «Глас», «Репортер», “100%”. Так, 6 березня 2008 року у прямому ефірі телерадіокомпанії “38-й канал” директор Державного архіву області І.І.Ніточко дав інтерв’ю з актуальних питань роботи архівних установ, зокрема про роботу із зверненнями громадян; 23 грудня 2008 р. була проведена прес-конференція з керівництвом архіву (директор та заступники), під час якої висвітлювалася робота із зверненнями громадян.

Інформація про роботу Держархіву області також щоквартально оприлюднюється у відомчому періодичному виданні – інформаційному бюлетені Державного архіву Одеської області «Одеські архіви» (вийшло 7 статей у 6 номерах).

На веб-сайті Одеської облдержадміністрації передбачено надання коментарів та роз’яснень з питань, що найчастіше турбують громадян; оприлюднено порядок роботи Державного архіву області із зверненнями громадян на веб-сайті облдержадміністрації у розділі «Звернення громадян» є рубрика «Консультація столу довідок».

Оновлено інформаційні стенди у приміщеннях архіву з відомостями про правила та години роботи архіву, переліком послуг, які надає архів, інформацією про місця зберігання найбільш запитуваних документів, адресами та телефонами архівних установ області, зразками заяв.

Спеціалістами відділу інформації архіву підготовлено лекційний матеріал за темою “Використання архівних документів для захисту соціально-правових потреб громадян”

для занять зі слухачами Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Столом довідок громадянам надаються консультації щодо складу та місць зберігання документів на особистому прийомі громадян (тричі на тиждень) та телефоном (щоденно).

6. Планування роботи із зверненнями громадян

Державний архів області проводить свою роботу відповідно до річного плану, в який внесено план роботи столу довідок, план проведення колегій архіву з зазначенням питань до розгляду, планів-звітів працівників архіву, що задіяні у роботі з прийому громадян та виконанню їх заяв. Результати роботи фіксуються у щомісячних звітах працівників столу довідок.

7. Проведення колегій, апаратних нарад

Протягом 2008 року в Держархіві області було проведено 3 колегії, на яких розглядалися питання «Про підсумки та перспективи роботи з використання документів НАФ. Робота із зверненнями громадян» (протокол засідання колегії від 29 лютого 2008 року № 2), «Про організацію роботи із зверненнями громадян, які постраждали від сталінських репресій» (протокол засідання колегії від 29 травня 2008 року № 5), «Про організацію роботи із зверненнями громадян, які постраждали від розкуркулення у колишній Ізмаїльській області» (протокол засідання колегії від 31 жовтня 2008 року № 10). За результатами засідання колегій було прийнято 3 рішення колегії та видано відповідно 3 накази: від 18 лютого 2008 р. № 4; № 4 а; від 4 березня 2008 р. № 16а.

Вимоги Закону України від 7 лютого 2008 року №109/2008 також були розглянуті на апаратній нараді Державного архіву області 18 лютого 2008 року, про що складено відповідний наказ (№ 4).

Питання стану виконавчої дисципліни розглядаються на апаратних нарадах Держархіву щотижня.

Рішення колегії:

1. У Державному архіві області робота зі зверненнями громадян ведеться на підставі Закону України «Про звернення громадян», Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року №348 (далі Інструкція), указу Президента України від 07.02.08 р. №109/208 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування».

Держархівом розроблено «План заходів Державного архіву області на 2008 рік на виконання вимог указу Президента України від 7 лютого 2008 року № 109/2008 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування», затверджені директором архіву І.І.Ніточко 20 лютого 2008 р.

2. Здійснювати постійний, неухильний контроль за дотриманням термінів виконання запитів від громадян (до 1 місяця).

3. Інформацію про роботу Держархіву області щоквартально оприлюднювати

у відомчому періодичному виданні – інформаційному бюлетені Державного архіву Одеської області «Одеські архіви».

На веб-сайті Одеської облдержадміністрації надавати коментарі та розкривати питання, що найчастіше турбують громадян.

4. Успенська Галина Борисівна – архівіст I категорії відділу формування НАФ та діловодства: “Про стан діловодства і архіву служби у справах неповнолітніх Одеської облдержадміністрації”.

Згідно зі штатним розкладом у службі у справах дітей нараховується 15 спеціалістів: начальник, заступник начальника, 2 завідуючі секторами, 1 начальник відділу, 2 провідні спеціалісти, 8 головних спеціалістів.

Посадові інструкції розроблені та затверджені наказом №36 від 25 травня 2007 року “Про затвердження положень про структурні підрозділи та функціональні обов’язки працівників служби у справах дітей” та наказом №28 від 7 травня 2008 року «Про внесення змін до наказу №36 від 25 травня 2007 року».

Організація роботи з документами здійснюється відповідно до “Інструкції з діловодства в апараті та структурних підрозділах Одеської обласної державної адміністрації, із змінами та доповненнями, внесеними розпорядженнями Одеської обласної адміністрації від 15 травня 2008 року 3325/А-2008; від 14 жовтня 2008 року №828/А-2008. Затверджено інструкцію розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 11 лютого 2008 року №51/А-2008. У 2005 році була затверджена зведена номенклатура справ, нова номенклатура справ знаходиться в процесі розробки.

Індекси вхідних і створюваних в управлінні документів складаються з порядкових номерів у межах категорій і груп документів, що реєструються, які відповідно до завдань пошуку можуть доповнюватись індексами за номенклатурою справ, питань діяльності, кореспондентів, виконавців тощо.

Реєстраційний індекс вхідного документа проставляється відбитком штампу для реєстрації вхідних документів, відтиснутим у правому нижньому куті першого аркуша документа на вільному від тексту місці.

Для відправлення листів за підписом голови обласної державної адміністрації використовуються спеціальні бланки, які мають кожний свій номер і фіксуються в окремому журналі.

У 2008 році до служби у справах дітей надійшло 2380 документів. Із зазначеної кількості під контролем перебувало 387 документів. Зареєстровано і відправлено за 2008 рік близько 4800 документів.

Всі документи, що надходять до служби, приймаються централізовано у відділ канцелярії. Документи підлягають обов’язковому попередньому розгляду. Попередній розгляд документів здійснюється секретарем у день одержання або в перший робочий день у разі надходження їх у неробочий час. У відділі розкриваються всі конверти за винятком тих, що мають напис “особисто”. Після розгляду документа він передається для резолюції начальника. Термінові документи розглядають в день подання та залежно від складності документа можуть бути на розгляді до трьох днів. Не термінові документи розглядаються від одного до десяти днів. Відповідь на документ дається від десяти днів до місяця (якщо надійшов запит із прокуратури або від народного депутата тощо, то відповідь дається за 10 днів).

Кожний документ реєструється лише один раз: вхідні, вихідні документи

реєструються у день надходження за допомогою журналів реєстрації у день надходження або не пізніше наступного дня, якщо документ надійшов у неробочий час.

Вихідні документи обробляються і надсилаються в день їх одержання від структурних підрозділів або не пізніше наступного робочого дня.

Контроль за виконанням документа здійснюється через реєстрацію в окремих журналах, в якому поряд з вхідним номером проставляється літера "К". Документ вважається виконаним лише тоді, коли проставлені в ньому питання вирішені і кореспонденту дана відповідь стосовно документа. На ньому робиться відмітка про зняття з контролю.

У службі використовується зведена номенклатура справ, затверджена засіданням ЕПК Держархіву Одеської області у 2005 р.

Справи оформлені та зведені відповідно до номенклатури справ. Документи групуються у справи за один рік.

Документи постійного та тривалого зберігання розміщені в дерев'яних та металевих шафах. Для зберігання окремого приміщення не виділено.

Окремої сигналізації немає, тому що вся будівля знаходиться під сигналізацією.

Електропроводка в приміщеннях прокладена у прихованому вигляді.

У приміщенні вимірювальних приладів температури та вологості немає.

Робота з упорядкування документів не проводилась.

Рішення колегії:

1. Вважати роботу зі зберігання, упорядкування документів та ведення поточного діловодства в службі у справах дітей задовільною.

2. Начальнику відділу формування НАФ та діловодства Ратушній Т.В. контролювати виконання розпорядження ОДА №258/А від 7 травня 2007 року.

**Голова колегії І.І.НІТОЧКО.
Секретар колегії О.І. КСЕНДЗИК.**

Загроза архівної катастрофи через геологічні чинники

Державний архів Одеської області — один з найбільш значущих обласних архівів України, що зберігає більше 13 тисяч фондів (2,2 мільйона справ) з історії не тільки Одеси, а й усього Півдня України за період з кінця XVIII століття по теперішній час.

Будинок Державного архіву Одеської області — колишня Бродська синагога, збудований у 1863—1870 роках за проектом архітектора О.Н.Коловича в стилі італійської готики. Він розташований в межах історико-заповідної зони центру м.Одеси, на невеликій ділянці на розі вулиць Пушкінської і Жуковського. Збудований на кошти єврейської громади — вихідців із містечка Броди, у зв'язку з чим і одержав свою назву. Своєю компактною масою (довжина будинку — 36 м, ширина — 24 м), арковими вікнами, стрільчатими склепіннями і восьмигранними башточками будинок виділяється в забудові центральної частини міста гармонійністю пропорцій і, незважаючи на численні перебудови і втрату внутрішнього інтер'єру, є цінним пам'ятником культової архітектури XIX століття. Як пам'ятник містобудування й архітектури місцевого значення узято під охорону держави рішенням Одеського облвиконкому № 480 від 15 серпня 1985 року (охоронний номер 695-ОД).

Будинок реконструювався і був пристосований під архів з 1944 по 1964 роки, у результаті чого схема його була істотно змінена — замість безкаркасної, порожньої усередині будівлі з'явився двоповерховий будинок з 5-поверховою внутрішньою конструкцією — сховище.

Аналіз фактичної технічної ситуації свідчить про таке:

Деформації будинку носять давній характер. Найперші деформації будинку зафіксовані в період 1942—1944 років, коли з'явилися перші тріщини. У 1952—1958 роках ішов процес збільшення тріщин до 30 мм. У 1985—1988 роках процес знову активізувався — тріщини збільшилися до 5 мм.

14 листопада 2003 року в будинку відбулися істотні зміни: у лівій частині з'явився ряд глибоких вертикальних і горизонтальних тріщин шириною до 70—80 мм. Протягом 3 днів процес був дуже активний — стався відрив стін сховища від стін вежі-пілону, перекіс внутрішніх стін, осідання перекриттів, розриви мереж опалення в підвалі і його затоплення гарячою водою, розриви електромереж. Західна і північна зовнішні стіни покрилися подовжніми тріщинами. Тенденція до розкриття тріщин продовжується і дотепер, про що свідчать розриви марок (маячків), щоденне опадання штукатурки, поява нових дрібних тріщин у всіх частинах будинку. У цілому несучі конструкції втратили свою стійкість і рівновагу.

Комісія науково-виробничого центру «Екобуд» Інженерної академії наук України вказала такі основні причини просідання будинку: «нерівномірні деформації ґрунтів у результаті постійного їх замочування техногенними й атмосферними водами», а також природний гідрогеологічний стан міста в цілому. Будинок визнано «старим», а його технічний стан — аварійним.

Рекомендації — припинити експлуатацію приміщень з обмежен-

ням доступу людей, здійснити аналіз інженерно-геологічних умов на ділянці забудови та оцінку особливостей стану будинку і його дефектів, грамотні ремонтно-відбудовні роботи.

Очевидно, що доля більше 1 мільйона справ – особливоцінних і ряду унікальних фондів дореволюційного періоду – на даний час знаходиться в небезпеці.

Виконанню даних рекомендацій чимало можуть допомогти архівні документи, що містять інформацію про вплив геологічних факторів на життя людини, зокрема про причини руйнування і навіть обвалів будинків в Одесі. Звернемося до подій 80-річної давнини.

У 1924 році в Одесі була створена спеціальна комісія з гідрогеологічного обстеження Одеси на чолі з професором А.К.Алексеевим. Необхідність такого обстеження була викликана появою в 1924 році в будинках міста масових тріщин, які заподіяли значні ушкодження багатьом будівлям і навіть призвели до знищення деяких з них. Викликали занепокоєння і численні берегові зсуви. Фахівці почали свою роботу з вивчення архівних матеріалів, насамперед фондів колишнього новоросійського і бессарабського генерал-губернатора (1800–1874 р.) та міського комунального відділу (1905–1925 р.). Свої матеріали представили також відділи благоустрою, водопровідний і каналізаційний, електротрамвайний, меліоративна станція, хімічна лабораторія, управління порту та інші. Була проведена і величезна практична робота – радіоактивні виміри, аналізи вод, обстеження ґрунтів, складені переліки джерел, свердловин, колодязів, списки мін, цистерн, тріщин у будинках, місць скупчення підземних вод. Але найголовнішим результатом було складання нової гідрогеологічної

карти Одеси замість застарілої дореволюційної карти І.Ф.Синцова.

До яких же висновків прийшла комісія? Підсумки її роботи відклалися у фонді Одеського губвиконкому, зокрема у справі «Про причини масових ушкоджень і обвалів будинків в Одесі. 1924 – 1929 рр.» (ДАОО, Ф.Р-99, оп.1, спр.527).

Фахівці відзначали, що в цілому умови для стійкості будівель в Одесі були і є *несприятливими* і полягають у таких *чотирьох особливостях*, які, на жаль, залишаються актуальними і дотепер:

1). *Берегові зсуви*, що періодично руйнують кращу частину міста, наземні і підземні споруди, утворюють тріщини в ґрунті, особливо небезпечні для водопровідних і каналізаційних мереж.

Міське самоврядування вживало заходи для боротьби зі зсувами з 20-х років XIX століття. У 1828 році були укріплені Карантинна і Військова балки, що перетинали центральну частину Одеси. Пізніше, у 1861 році була утворена особлива комісія в складі інженерів на чолі з генерал-інженером Завадовським, яка зробила понад 40 свердловин для визначення рівня води, а головне – склала план міста в горизонталях. Комісія рекомендувала боротися зі зсувами за допомогою дренажних галерей. Такі дренажі почали споруджувати в 1874 році, коли був великий зсув в кінці Херсонського спуску, однак перший досвід такої дренажної споруди виявився невдалим.

У 1890 році знову була організована комісія, в яку вперше включили геолога – професора Новоросійського університету І.Ф.Синцова. Результати його досліджень були випущені окремим виданням, а також надруковані в записках Новоросійського товариства натуралістів. Протягом багатьох років роботи І.Ф.Синцова були основним довідником з питань зсувів, геології і гідрогеології Одеси.

У 1897 році у боротьбу зі зсувами підключилися професори А.Іноземцев та І.Мушкетов, які рекомендували не тільки дренавання, але й укріплення берегів. У тому ж році створилася особлива комісія з дослідження зсувів під головуванням гірського інженера В.Курбановського, якій довелося багато попрацювати під час зсувів на Малому Фонтані в 1898 і 1904 роках (ДАОО, ф.16, оп.74, спр.519). У 1912 році стався грандіозний зсув від дачі Ланжерон до дачі Отрада, але комісія на той час уже не існувала. Після ще одного зсуву в 1918 році знову почала працювати постійна технічна комісія зі зсувів, а в 1921 році – міжвідомча комісія з підсобного водопостачання, що давали рекомендації, але не могли займатися практичною діяльністю через відсутність фінансування. І все-таки в 1920 році міська влада організувала роботи зі спорудження дренажної штольні для випуску підземних вод у районі Ланжерона і Чорноморської вулиці.

У подальшому ці роботи продовжувалися, але на недостатньому рівні. У 1963 році була прийнята постанова Ради Міністрів УРСР «Про заходи по боротьбі зі зсувами і по закріпленню катакомб у м. Одесі», в якій відзначалося, що заходи по боротьбі зі зсувами, передбачені попередньою постановою Ради Міністрів № 1351 від 24 вересня 1958 року, виконуються незадовільно. У прибережній зоні порушувались використання цінної території і режим експлуатації будівель, терміни будівництва протизсувних споруд неприпустимо розтягувались, що призводило до активізації зсувних процесів, обвалів катакомб і руйнування житлового фонду. Постанова зобов'язувала Міністерство комунального господарства УРСР виділити 1,5 мільйона карбованців для робіт на узбережжі Одеси, на машини й устаткування для протизсувних робіт, а

також організувати до 1 серпня 1963 року Одеське протизсувне управління (ДАОО, ф.Р-6831, оп.1, спр.122, арк.6-9). Боротьба зі зсувами в Одесі продовжується.

2). Наявність каменоломень, які з'явилися в період початкової забудови Одеси. Місцевий вапняк добувався прямо на місцях забудов, тобто під територією міста. Різання каменю у той час здійснювалася хижацьким способом без дотримання технічних правил, які забезпечують міцність материка. Наслідками цього стали постійні зміни підземної карти міста через вплив людини, поява численних порожнин і обвали в тих районах міста, де залягання каменю від поверхні землі було неглибоким. У районах же з глибоким заляганням каменю спостерігалися тріщини у ґрунті, часто на око непомітні, але небезпечні для підземних комунікацій і наземних будівель тенденцією до збільшення. Вони особливо давали про себе знати під час *землетрусів*. Так, архітектор Козлов, обстежуючи будинок Одеського Ришельєвського ліцею, повідомляв: «Землетрус у 1829 році, 14 листопада, о 4-й годині ранку, пошкодив у багатьох місцях ще більше будинок Ліцею і призвів до ще більш небезпечного його стану... Будинок цей навряд чи витримає другий подібний землетрус». У 1838 році, 11 січня, відбувся черговий землетрус, що тривав більше 2 хвилин і «був досить відчутним». Сталося багато ушкоджень у будинках, найбільше постраждала Одеська портова митниця, де з'явилася п'ять глибоких тріщин. Також істотно ушкоджені були казарми і пакгаузи (ДАОО, ф.40, оп.1 (1838 р.), спр.1236).

3). Наявність підземних мін під Одесою. Побутовою особливістю Одеси 19-го століття було широке застосування в період торговельного розвитку міста звичаю поповнювати складовий фонд кож-

ного будинку шляхом устрою підземних мін (підвалів, ходів), що споруджувалися як на території двору, так і, незаконно, під територією міських вулиць і площ. Міни ці закладалися на глибині 2–5 сажнів від поверхні землі й обкладалися місцевим штучним каменем. Якщо над такими мінами прокладені водопровідні або каналізаційні труби, то при утворенні протікань вода спрямовувалася вниз, що призводило до руйнування і самих мін, і ґрунту.

Цю проблему міська влада не раз намагалася здолати. У фонді Одеського будівельного комітету за 1826 рік є справа «Про заборону тутешнім жителям без дозволу начальства копати під будинками їх у льохах міни». З рапорту поліцмейстера градоначальнику випливало, що багато жителів копали міни не тільки під своїми будинками, але й через вулиці, не дотримуючись правил, від чого траплялися провали. Так, у будинку полковника Буги обвалилася земля і засипала 5 робітників, які залишилися живими лише завдяки щасливому випадку. Міській поліції було доручено оглянути всі міни, а архітекторам Фраполлі і Боффо донести, «що буде знайдено та які заходи вжиті для запобігання небезпеці» (ДАОО, ф.59, оп.1, спр.567)

Облік мін в Одесі, за розпорядженням новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, почався в 1855 році. У 1864 році комісія з дослідження одеських ґрунтів представила в Одеський будівельний комітет перелік будинків, під якими знайшли небезпечні міни. Таких будинків виявилось 156 тільки в центральній частині міста. Так, наприклад, під будинком Завадського по Олександрівському проспекту знайшли 36 мін (ДАОО, ф.59, оп.2, спр.1850, арк.77-88).

У справі канцелярії новоросійського

і Бессарабського генерал-губернатора за 1867–1869 роки «Про таємні підземні ходи і підвали в м.Одесі» зберігається повідомлення одеського градоначальника генерал-губернаторові про деякі ускладнення при замощенні вулиць гранітом і проведенні зливних каналів. Йшлося про те, що «...в Одесі існують підземні міни, що йдуть крізь місто на великі дистанції. Вони давно відомі тут, і, за чутками, дійсно в тих мінах під час порто-франко приховувалася торгівцями контрабанда, завдяки якій багато хто досягнув заможного стану. Колишня мета існування мін на даний час давно втратилася і треба було б їх закрити, оскільки там переховуються підозрілі люди» (ДАОО, ф.1, оп.17, спр.104, арк.7)

У 1929 році міськкомунвідділ організував експедицію з обстеження одеських катакомб і мін. Тільки у вересні, наприклад, дослідили 31 катакомбу, зняли плани, зробили фотографічні знімки. Зокрема, оглянули квартали і будинки в безпосередній близькості від будинку по вул. Жуковського, 18, у якому на той час знаходився єврейський робітничий клуб. Так, щодо будинку № 7 було зроблено такий висновок: «Цьому будинкові загрожує небезпека, під ним – труха». Під Скульськими казармами в двох місцях знайшли величезний обвал довжиною в 20 метрів і висотою в 9 метрів. Жахала і катакомба під будинком по вул. Преображенській, 1: довжина її досягала 50 метрів, ширина – 7, а висота – 9. У цілому стан ряду будівель визнали досить небезпечним.

Під час експедицій, крім численних течій і провалів, траплялося знайти досить цікаві предмети – нелегальну літературу на французькій і польській мовах, патрони з гільзами, портрети царя Миколи II і царської корони, єврейське священне вбрання, касу з печатками шта-

бу Добровольчої армії та ін. (ДАОО, ф. Р-85, оп. 1, спр. 236, л. 35).

В роки Великої Вітчизняної війни, під час німецько-румунської окупації Одеси (1941–1944 рр.), катакомби, як відомо, були партизанським штабом і місцем переховування людей. У 1964 році Одеський міськвиконком прийняв рішення № 699 від 4 листопада «Про проведення робіт для закриття входів у катакомби» — на той момент на обліку було 23 відкриті входи.

4). *Фізичні властивості жовтої глини (лесу)*, у товщі якої, як правило, закладаються фундаменти будівель. Це суглинок, який у сухому стані може витримати дуже велике навантаження - понад 4 пудів на 1 кв. дюйм, а у вологому стані ця здатність скорочується більше ніж у 60 разів. Таким чином, особливості одеського ґрунту вимагають постійної уваги і недопущення штучного змочування жовтої глини водою в забудованій частині міста.

Однак вже в 1920-х роках стан водопровідної і каналізаційної мереж в Одесі був вкрай незадовільним. Споруджені в 70-х роках XIX століття, вони на початок XX століття вже відпрацювали свій 40-річний термін експлуатації. Особливу тривогу викликав стан мереж у будинках, де витіки води були звичайним і постійним явищем: у деяких будинках витрати води на 1 особу складала до 55 цебер на добу або 1 цебро в 5 хвилин. Наводився і ряд інших прикладів. Так, у будинку Пошти в 1924 році з'явилося багато тріщин, хоча протягом попередніх 20 років після

його будівництва ніяких дефектів не було, тобто, причина полягала тільки в підмочуванні ґрунту через несправні водогінні мережі. Сьогоднішня статистика також вражає: за підрахунками гідробіолога проф. Зелінського, мінімум 35 відсотків води втрачається і осідає в підвалах будинків з тих самих причини.

Очевидно, на сьогоднішній момент фактор впливу людини на несприятливі природні умови ускладнює проблему збереження будинків в Одесі і залишається актуальним. Про це свідчать і щорічні випадки обвалів житлових будинків та провалів на вулицях міста. Найвідоміший приклад – постійна проблема осідання фундаменту архітектурної перлини світу – Одеського театру опери і балету, над спасінням якого роками працювали і продовжують працювати спеціалісти. Реконструкція водопроводу і каналізації в даний час є найважливішим питанням життєдіяльності Одеси.

У стадії розгляду і питання про порятунок документів Державного архіву Одеської області, забезпечення гідних умов їх зберігання. Безумовно, що геолого-географічні особливості нашого регіону та наслідки впливу на них людини повинні враховуватися при визначенні нового місця перебування документів Національного архівного фонду України.

Л.Г. БІЛОУСОВА,
заступник директора
Державного архіву
Одеської області.

Навчальні заклади іноземних колоній Херсонської губернії

Навчальні заклади Російської імперії мали складну систему. Міністерством освіти вони поділялися на: 1) загальноосвітні; 2) медичні; 3) юридичні; 4) технічні; 5) педагогічні; 6) сільськогосподарські і лісові; 7) комерційні; 8) військові; 9) морські; 10) духовні; 11) межові і топографічні; 12) для вивчення східних мов; 13) художні, музичні і для вивчення драматичного мистецтва; 14) жіночі навчальні заклади.

1. Загальноосвітні навчальні заклади.

Загальноосвітні навчальні заклади поділялися на вищі, середні і нижчі.

До вищих загальноосвітніх навчальних закладів належали університети.

До середніх загальноосвітніх навчальних закладів належали гімназії, прогімназії (неповні гімназії) та реальні училища.

До нижчих загальноосвітніх навчальних закладів належали приходські училища, земські училища, початкові міські училища, міські училища, однокласні сільські училища, двокласні сільські училища, початкові школи (земські, міські, народні), фабричні школи, з 1881 року — конфесійні початкові школи (католицькі, протестантські, єврейські та ін.), які до 1881 року належали до відомства державного майна.

До нижчих загальноосвітніх навчальних закладів належали і заклади, які утримувались відомством Святого Синоду: школи грамоти, недільні школи і церковно-приходські школи. Церковно-приходські школи поділялися на однокласні і двокласні.

2. Медичні навчальні заклади.

Медичні навчальні заклади поділялися на вищі і середні.

До вищих медичних навчальних закладів належали університетські медичні факультети, військово-медичні академії, інститути і акушерські курси при інститутах.

До середніх медичних навчальних закладів належали фельдшерські школи, стоматологічні школи (були тільки приватними), приватні школи масажу і лікарняної гімнастики, акушерські школи.

3. Юридичні навчальні заклади.

Для отримання юридичної освіти у Російській імперії існували тільки вищі навчальні заклади. Це юридичні факультети університетів, військово-юридичні академії, ліцеї і училища.

4. Технічні навчальні заклади.

Технічні навчальні заклади поділялися на вищі, середні і нижчі.

До вищих технічних навчальних закладів належали інститути, училища, політехнікуми.

До середніх технічних навчальних закладів належали середні технічні училища.

До нижчих технічних навчальних закладів належали нижчі технічні училища, ремісничі училища, школи ремісничих учнів, нижчі ремісничі школи.

5. Педагогічні навчальні заклади.

Педагогічні навчальні заклади не мали розподілу на вищі, середні та нижчі. Педагогічну освіту діти отримували в двох історико-філологічних інститутах (С.-Петербургу і Ніжині), в гімназіях, які

було відкрито при інститутах, в учительських інститутах (закриті навчальні заклади з трирічним строком навчання), в учительських семінаріях (для вчителів початкових класів) та в учительських школах.

6. Сільськогосподарські та лісні навчальні заклади.

Сільськогосподарські та лісні навчальні заклади поділялися на вищі, середні і нижчі.

До вищих сільськогосподарських та лісних навчальних закладів належали інститути та вищі курси з виноробства.

До середніх сільськогосподарських та лісних навчальних закладів належали сільськогосподарські училища.

До нижчих сільськогосподарських та лісних навчальних закладів належали нижчі сільськогосподарські школи 1-го і 2-го розряду (з 4-річним та 2-річним курсом навчання), нижчі лісні школи (2-річні).

7. Комерційні навчальні заклади.

Комерційні навчальні заклади поділялися на середні та нижчі.

До середніх комерційних навчальних закладів належали 7-класні комерційні училища (давали загальну і спеціальну освіту), 3-класні комерційні училища (давали тільки спеціальну освіту).

До нижчих комерційних навчальних закладів належали торговельні школи, торговельні класи і комерційні курси.

8. Військові навчальні заклади.

Військові навчальні заклади поділялися на вищі, середні та нижчі.

До вищих військових навчальних закладів належали військові академії і училища.

До середніх військових навчальних закладів належали кадетські корпуси та юнкерські училища.

До нижчих військових навчальних закладів належали різні школи: ротні,

батальйонні, ескадронні, батареїні та ін.

9. Морські навчальні заклади.

Морські навчальні заклади поділялися на вищі та нижчі.

До вищих морських навчальних закладів належали академії, морський кадетський корпус, морські інженерні училища.

До нижчих морських навчальних закладів належали початкові школи для дітей матросів та мореходні класи.

10. Духовні навчальні заклади.

Духовні навчальні заклади почали існувати з 1721 року – часу видання Духовного регламенту. До цього існували церковні школи, які належали до нижчих загальноосвітніх навчальних закладів.

Духовні навчальні заклади поділялися на вищі і середні.

До вищих духовних навчальних закладів належали духовні академії.

До середніх духовних навчальних закладів належали духовні семінарії та духовні училища.

11. Межові і топографічні навчальні заклади.

Межові і топографічні навчальні заклади поділялися на вищі і середні та знаходились у відомстві Міністерства юстиції.

До вищих межових і топографічних навчальних закладів належав Константинівський межовий інститут (Москва).

До середніх межових і топографічних навчальних закладів належали землемірні училища (мали 3 класи).

12. Навчальні заклади для вивчення східних мов.

Навчальні заклади для вивчення східних мов були тільки вищими. До них належав факультет східних мов в Петербурзькому університеті, Лазаревський

інститут східних мов (Москва), Східний інститут (Владивосток).

13. Художні і музичні навчальні заклади.

Ці навчальні заклади не мали систематичної організації. Більшість з них знаходилася на утриманні товариств або приватних осіб. Найвідомішими державними закладами були вище художнє училище при Імператорській Академії мистецтв (С.-Петербург), Центральне училище технічного малювання бар. Штігліца (С.-Петербург), Строгановське училище технічного малювання (Москва), Петербурзька і Московська консерваторії, синодальне училище церковного співу (Москва).

14. Жіночі навчальні заклади.

Ці навчальні заклади мали особливу організацію, тому що у дореволюційній Росії навчання дітей обох статей разом припускалося тільки в деяких початкових народних училищах і спеціальних навчальних закладах (музичних консерваторіях, школах малювання та ін.).

До вищих жіночих навчальних закладів належали вищі жіночі курси у Санкт-Петербурзі, педагогічні курси Московського товариства вихователів і вчителів, жіночий медичний інститут (С.-Петербург).

До середніх жіночих навчальних закладів належали жіночі гімназії, прогімназії і єпархіальні училища.

До нижчих жіночих навчальних закладів належали жіночі початкові школи. Також дівчатка вчилися і у звичайних початкових школах разом із хлопцями.

Також існували спеціальні жіночі заклади: курси фельдшерів і лікарських помічниць, курси акушерок, повитух, школи господарчі, кулінарні та ін.[1]

Навчальні заклади колоній засновувалися на території іноземних посе-

лень і теж належали до загальноосвітніх закладів, але знаходились у відомстві державного майна. У 1881 році за наказом імператора від 2 травня центральні училища і сільські школи з колишніх болгарських і німецьких колоній, а також школи з колоній євреїв у Бессарабській, Катеринославській, Таврійській, Херсонській, Самарській і Саратовській губерніях були передані з відомства державного майна до Міністерства народної освіти разом з фондами і коштами, за рахунок яких діяли ці навчальні заклади, а також з усім майном.

Для духовенства було збережено право стежити за релігійною освітою молоді у переданих закладах.

Навчальні заклади колоній потрапили до відомства директорів народних училищ, а їх кошти зберігалися у місцевих казначействах.

Було складено відомості з переліком училищ і шкіл, переданих до Міністерства народної освіти. Нижче подано витяг з відомості по Херсонській губернії:

Название губерний, волостей и селений	Число школ
III. Херсонская губерния	
а. Гросс-Либентальская волость	
Селения: Гросс-Либентальское	1
Клейн-Либентальское	2
Люстдорф	1
Александргильф	1
Нейбург	1
Петерсталь	1
Мариенталь	1
Йозефсталь	1
Францфельд	1
б. Фрейндентальская волость	
Селения: Фрейнденталь	1
в. Гильдендорфская волость	
Селения: Гильдендорф	1

г. Нейзацкая волость	
Селения: Нейзац	1
Новолюддорф	1
Блюменфельд	1
д. Нейфрейдентальская волость	
Селения: Нейфрейденталь	1
Гелененталь	1
Ней Баден	1
Ней Мариенталь	1
е. Ландауская волость	
Селения: Ландау	3
Шпейер	1
Катериненталь	1
Карлсруе	1
Зульц	1
Йоганенталь	1
Ватерлоо	1
Гальбштадт	1
ж. Рорбахская волость	
Селения: Рорбарх	2
Вормс	2
з. Баденская волость	
Селения: Баден	1
и. Мангеймская волость	
Селения: Мангейм	1
Эльзас	1
Георгиенталь	1
к. Зельцкая волость	
Селения: Зельц	1
Кандель	1
Страсбург	1
л. Раштадская волость	
Селения: Раштадт	2
Мюнхен	1
м. Анненская волость	
Селения: Старый Данциг	1
н. Гликстальская волость	
Селения: Гликсталь	1
Нейдорф	2
Бергдорф	1
Клейн Бергдорф	1
о. Кассельская волость	

Селения: Кассель	1
п. Гофнунгстальская волость	
Селения: Гофнунгсталь	1
Гофнунгсфельд	1
Эйгенфельд	1
Адамовка	1
Марковка	1
Берлин	1
Ней Березино	1
Ней Гликсталь	1
р. Розенфельдская волость	
Селения: Ней Либенталь	1
Александрфельд	1
Ней Кандель	1
Михайлополь	1
с. Старошведская волость	
Селения: Альтшведендорф	1
Мильгаузендорф	1
Шлагендорф	1
Клостердорф	1
т. Балацковская волость	
Селения: Новый Данциг	1
у. Кронаутская волость	
Селения: Кронау	1
Фирстенталь	1
Николайталь	1
Эйгенталь	1
Шенталь	1
Эйгенфельд	1
Эбенфельд	1
Гохфельд	1
Зандфельд	1
Мангейм	1
Ландау	1
Катериненталь	1
Ней Кроненталь	1
Клейнфельд	1
Фирстенфельд	1
ф. Орловская волость	
Селения: Орлов	1
Александрфельд	1
Ново-Шензее	1
Фриденсфельд	1

Нейгальбштадт	1
Николайфельд	1
Блюменорт	1
Тиге	1
Альтонау	1
Розенорт	1
Мюнстерберг	1
Гнаденфельд	1
Итого в Херсонской губернии	94

Всього у 1881 році до Херсонської дирекції народних училищ було передано 112 навчальних закладів колоній. З них: 99 – християнські з німецькою мовою викладання католицької, лютеранської, менонтської віри. Єврейських училищ було передано 13.

Ці училища поділялися на кілька видів: центральні – мали більш широку програму наук, ніж початкові народні і відкривалися з метою розповсюдження корисних знань серед народу, а особливо знання російської мови між іноземними колоністами та готували вчителів для інших училищ. Предмети викладалися і німецькою мовою, і російською. Центральні училища підпорядковувалися педагогічним радам, до складу яких входили опікуни училищ, обрані товариством.

Другий вид училищ колоній – церковно-парафіяльні. Метою їх відкриття було підготування дітей до конформації, навчання рідній мові. На цей предмет зверталася найбільша увага. Інші науки мали другорядне значення. Російська мова у них викладалася, але не у всіх, через відсутність підготовлених вчителів, тому що постійної платні у таких училищах вчителі не мали – вони отримували її від товариства: коли грошима, коли зерном, хлібом, землею.

Церковно-парафіяльні училища розташовувались або у власних будівлях, або в молитовних, і навіть у церквах. У двох останніх випадках і меблями учні користувалися теж церковними. У власних училищних будівлях були свої меблі, але зовсім не пристосовані до вимог навчального процесу.

Учителями в церковно-парафіяльних училищах колоній, як правило, були кистери (помічники пастора), яких призначав духовний синод. Головним їх обов'язком було викладання закону Божого. Викладали вони й інші предмети, але законного права на це не мали.

Викладали й інші особи: випускники Саратовської католицької семінарії, випускники центральних училищ. Але звання вчителя такі особи мали рідко. Взагалі, церковно-приходські німецькі колоніальні училища стояли нижче російських початкових училищ і за облаштованістю класів, і за рівнем знань.

Церковно-парафіяльні школи знаходилися у віданні парафіяльних пасторів.

Третій вид училищ – це єврейські училища у колоніях. Вони існували виключно у Херсонській губернії і більше ніж інші відповідали назві “початкові народні училища”. Російська мова викладалася у всіх єврейських училищах без винятку. Особи, які викладали, майже всі мали звання вчителя. Розташовувались вони або у власних приміщеннях, або в тих, що належали громаді, і мали все обладнання та меблі, пристосовані до педагогічних вимог.[2]

Внаслідок затвердженого 24 грудня 1914 року положення Ради Міністрів про зміну діючих постанов щодо мови викладання у початкових школах для дітей німецької національності і припинення користування землею австрійських, угорських і германських громадян у прикордонних місцевостях, 4 травня 1915

року за №2 0854 було видано розпорядження міністра народної освіти про викладання всіх предметів у німецьких колоніальних навчальних закладах державною мовою, за винятком закону Божого і рідної мови учнів, з правом користуватися рідною мовою як допоміжним засобом тільки спочатку і не більше одного року навчання. Вчителів, які недостатньо володіють російською мовою, запропоновано замінити іншими вчителями, які добре знають російську мову і бажано мають російське походження.

Заміну вчителів було запропоновано закінчити до 1 липня. У тому випадку, якщо неможливо знайти заміну вчителям, потрібно закрити навчальний заклад. Вчителів, перебування яких у навчальному закладі небажане у зв'язку з війною, звільнити.

У місцевості, де кількість німецького населення значно зменшиться внаслідок виконання закону про ліквідацію нерухомого майна германських осіб і навчальні заклади буде закрито, необхідно буде відкрити інші навчальні заклади для російського населення, яке замінить німців на їх колишніх землях.

На додаток до цього розпорядження опікун Одеського навчального округу запропонував затверджувати нових вчителів російського походження достатньо матеріально забезпечених. Та-

кож навчальні заклади повинні бути забезпечені російською наочністю і шкільною бібліотекою з російських книг. Вчителям запропоновано спілкуватися з учнями тільки російською мовою, за винятком предметів, викладання яких дозволено німецькою мовою.

Внаслідок цього розпорядження у Херсонській губернії у колоніях було закрито 11 навчальних закладів зі 138, а станом на 9 жовтня 1915 року не функціонувала 31 школа через відсутність вчителів.

У колоніальних закладах працювало всього 219 вчителів: з них 41 росіянин та 178 німців. Після розпорядження звільнено було 68 німецьких вчителів.[3]

Та, не зважаючи на це, іноземні поселення Херсонської губернії зберегли свою мову та культуру до сьогоднішнього дня.

Література:

1. Ф.А.Брокгауз, И.А.Ефрон. Энциклопедический словарь, т.27а. – С.-Петербург. –1899. – С.382–399.
2. ДАОО, ф.42, оп.35, спр.711, арк. 1–2, 4, 4зв., 8, 10 зв., 335–337, 339, 347.
3. ДАОО, ф.42, оп.35, спр.1533, арк.4, 54, 73, 94.

О.А.КОРЕЦЬКА,
головний спеціаліст
відділу зберігання та обліку
документів НАФ ДАОО.

Державний архів Одеської області

Перелік документів за темою „Події Української революційної доби 1917—1921 рр. на Одещині”

№ п/п	Дата документа	Анотація до документа	Пошукові дані
1	2	3	4
1.	28 жовтня 1917 р.	Лист президії Одеської ради робітничих депутатів про можливість створення комітету з охорони революції при Українській центральній раді.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 17, арк. 691.
2.	2 листопада 1917 р.	З протоколу засідання Одеської РРД про необхідність встановити ставлення Одеського ревкому до Центральної ради та незгоду ради робітничих депутатів на українізацію Новоросійського краю.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 177, арк. 55-56 об.
3.	14 листопада 1917 р.	Інформація президії ОРРД про створення на засіданні рад робітничих, селянських та матроських депутатів комітету Одеської військової ради, представника Революційного комітету соціалістичних партій влади на Україні у вигляді генерального секретаріату та революційного парламенту — Української центральної ради.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 18, арк. 39.
4.	14 листопада 1917 р.	Протокол об'єднаного засідання надзвичайних комітетів ради робітничих, солдатських, матроських та селянських депутатів та представників революційного комітету, Української військової ради та Румчороду про обговорення проекту Центральної ради щодо організації влади на місцях та створення центрального органу влади.	ДАОО, ф. Р.-3829, оп. 1, спр. 87, арк. 41 зв.-48зв.
5.	29 листопада 1917 р.	З протоколу засідання виконкому Одеського РРД про відмову Співки торгових моряків прийняти владу Центральної ради.	ДАОО, ф. р.-3829, оп.1, спр. 138, арк. 62 зв.

6.	3 грудня 1917 р.	Протокол об'єднаного засідання виконавчих комітетів ради робітничих, солдатських, матроських та селянських депутатів про об'єднання Української військової ради та Української морської ради з радами солдатських та матроських депутатів.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 87, арк. 69-72, спр. 89, арк.7.
7.	29 грудня 1917 р.	Лист голови Генерального Секретаріату України В. Винниченка та особистого секретаря П.Чикаленка до Одеської РРД про визнання можливим створення колегіального комісаріату як повноважної громадської влади м.Одеси на території Української Народної Республіки.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 100, л. 1.
8.	31 грудня 1917 р.	Резолюція комітету Одеського відділу Всеросійської спілки моряків та річковиків торговельного флоту про відмову признати Центральну раду через примусову українізацію та отримувати грошові знаки, які вона випускає.	ДАОО, ф. Р-3829, оп. 1, спр. 172, арк. 153.
9.	1917 р. м. Одеса	Вирізки з періодичних видань про політичний, економічний стан на Україні та Одещині у 1917 р.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 110
10.	9 січня 1918 р.	Закон Української центральної ради про національно-персональну автономію України.	ДАОО, ф.-16, оп. 94, спр. 98, л.1.
11.	11 січня 1918 р.	Телеграма, адресована Одеській раді робітничих депутатів про прийняття Центральною радою закону про національно-персональну автономію.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 100, л. 135.
12.	9 січня 1918 р.	Запити народного секретаря внутрішніх справ Української Республіки Євгенія Бош в Одеську раду робітничих депутатів щодо звільнення урядових комісарів з губернських, повітових та міських посад.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 100, арк. 18.
13.	21 жовтня 1918 р.	Телеграма Генерального Секретаріату України в Одеську раду робітничих депутатів щодо негайного прийняття заходів відносно куркулів та поміщиків за звинуваченням у спекуляції та приховуванні хліба; пропозиція місцевим радам приступити до реквізиції у них запасів хліба та продовольства.	ДАОО, ф. р.-3829, оп. 1, спр. 100, л.7-9
14.	22 лютого 1918 р.	Копія телеграми в.о. народного секретаря пошт та телеграфів на Україні Я.Мартьянова про скасування форменого одягу робітникам поштово-телеграфного відомства у зв'язку з скасуванням на Україні влади Центральної ради.	ДАОО, ф.-307, оп.7, спр.84, арк.193.

15.	2 березня 1918 р.	Положення про обласні ради громадських та державних праць України (про створення, завдання та діяльність обласних рад громадських робіт).	ДАОО, ф.- 16, оп. 94, спр. 105, л.1-2.
16.	29 квітня 1918 р. Київ.	Грамота П. Скоропадського до всього українського народу, якою він оголошує себе гетьманом усієї України.	ДАОО, ф.-16, оп. 94, спр. 92, л. 46.
17.	29 квітня 1918 р. Київ.	Закони про тимчасовий державний устрій України часів правління гетьмана усієї України Павла Скоропадського.	ДАОО, ф.-16, оп. 94, спр. 92, л. 46
18.	1917 р.	Прокламації та листівки про створення Демократично-республіканського клубу в Одесі та його обов'язки.	ДАОО, ф.-153, оп. 1, спр. 515, л. 30-32 зв.
19.	1917 р.	Стаття професора Новоросійського університету І.А. Линниченка "Малоруський сепаратизм".	ДАОО, ф.-153, оп. 1, спр. 32, л. 1-15.
20.	1918 р.	Фейлетон Олександра Яблонівського „Голоса жизни” на з'їзд „Протофісу” у м. Києві 1918 р. з критикою політики Симона Петлюри.	ДАОО, ф. 156, оп. 1, спр. 9, л. 1-14.
21.	1918 р.	Стаття „Возможно ли признание украинского государства?” (мотиви відмови В.В.Шульгіна та О.І.Савенка від українського громадянства).	ДАОО, ф. 153, оп. 1, спр. 5632, л. 1-7.
22.	1918 р.	Копія постанови Російського національного центру у м. Києві (звинувачення українського уряду в німецькій орієнтації).	ДАОО, ф. 153, оп. 1, спр. 564, л. 1,1 зв.
23.	1908 р.	Листування професора Новоросійського університету І.О.Линниченка з професором Львівського університету М.С.Грушевським з питань майбутнього української культури.	ДАОО, ф. 153, оп.1, спр.285, л.3-4зв.
24.	[1919 р.]	Стаття М.Грушевського „Зайві сумніви” щодо українського національного питання.	ДАОО, ф.-746, оп. 1, спр. 6, л.1-14.
25.	[1919 р.]	Стаття-відповідь І.О.Линниченка професору М.С.Грушевському „Малорусский вопрос и автономия Украины”.	ДАОО, ф.-153, оп. 1, спр. 41. л. 74-110.
26.	1919 р.	Стаття І.О.Линниченка „Малорусская культура” про стан української культури в революційні роки.	ДАОО, ф.-153, оп. 1, спр. 34, л. 1-32.
27.	січень 1919 р.	Відкритий лист діяча Центральної ради В.В.Шульгіна, в якому він критикує політику С.Петлюри, звинувачує його у зраді та у німецькій орієнтації.	ДАОО, ф.-153, оп. 1, спр. 572, л. 1-5.
28.	1919 р.	Огляд української громади генералом Санниковим. Копія.	ДАОО, ф.-153, оп. 1, спр. 571, л. 1-3 зв.

29.	1917–1921 рр.	З колекції журналіста О.Бродовського. Листівки політичних партій періоду Української революції 1917–1921рр.: Спілки порятунку Батьківщини, Бунд, Комуністичної партії України та ін.	Бібліотека ДАОО
30.	1917–1921 рр.	Брошури з колекції журналіста О.Бродовського на тему Української революції 1917–1921 рр.	Бібліотека ДАОО

Укладач:
архівіст 1-ї категорії
С.М.ГЕРАСИМОВА.

Перелік документів за темою:

“ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА УКРАЇНСЬКОГО ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ 1917 – 1933 рр.”

№ п/п	Дата документа	Анотації на документи	Пошукові дані (фонд, опис, справа, аркуш)
1	2	3	4
1	14.12.1919 – 21.12.1919	Листування управління Одеського поштово-телеграфного округу з Нововоронцовською поштово-телеграфною конторою про пограбування її махновцями. Серед документів — телеграма про пограбування контори із зазначенням переліку найменувань та вартості вкраденого майна (готівка, цінні листи, посилки, 3 апарати Морзе та ін.), телеграма про видачу махновцями коштів службовцям у розмірі 20000 радянських рублів, 5000 рублів облігацією та повернення їх до казначейства.	ДАОО, ф. 307 (Управління Одеського поштово-телеграфного округу), оп. 7, спр. 688, арк. 1–6

1	2	3	4
2	28.03.1917 – 04.04.1917	Справа про арешт князя Кантакузена Павла Івановича та його сина князя Кантакузена Георгія Павловича за постановою військово-виконавчого комітету ради військових депутатів Вознесенського гарнізону за звинуваченням їх у монархічних поглядах: перший у тому, що він у присутності декількох осіб назвав новий Тимчасовий уряд бунтівниками, п'яницями, шахраями, говорив, що члени уряду будуть повішані; другий, офіцер, запевняв, що на фронті армія підписувалась на вірність скинутому монарху. Листування між розвідвідділом начальника штабу Одеського військового округу, херсонським губернським комісаром, селянською секцією ради робітничих депутатів в м. Одесі та Молдавським сільським комітетом Кантакузівської волості Ананьївського повіту Херсонської губернії.	ДАОО, ф. Р-3829 (Одеська рада робітничих депутатів), оп. 1, спр. 168, арк. 1–13
3	1920 – 1921	Зведення відділу управління Одеського губвиконкому про виконання у селах продрозкладки, «боротьбу з куркульством, дезертирством та бандитизмом» по Балтському, Тираспольському, Вознесенському, Уманському та Одеському повітах. Зазначається, що в Балтському повіті оперують військові формування під керівництвом прибічників С. Петлюри: Заболотного, Волинця, Дерев'яги, Сороки, Кошового та ін., які переховувались у лісах. Зазначено чисельність угруповань (до 100 осіб) та військові конфлікти між петлюрівцями та червоноармійцями, зокрема у в м. Саврані, ведення антирадянської агітації у м. Балті. Підкреслюються настрої співчуття до петлюрівців з боку селян та незадовільний хід збору продрозкладки, вказуються факти нападу на «відповідальних осіб» у Балтському повіті.	ДАОО, ф. Р-599 (Відділ управління Одеського губвиконкому), оп. 1, спр. 241-а, арк. 1–69

1	2	3	4
4	02.03.1921 – 30.12.1921	«Протоколи засідань Одеської губернської військової наради по боротьбі з бандитизмом»: дані розвідки щодо військового, політичного та економічного становища Одеської губернії; інформації про те, де і яким чином розміщені петлюрівські угруповання, прізвища їх командирів (Заболотний, Кошовий, Лихо); постанови Ради Народних Комісарів УСРР про створення «чрезвычайных троек» та винищувальних загонів, накази Балтської повітової військової наради «про боротьбу з бандитизмом», телеграми губернських військових нарад УСРР та висновок комісії щодо розслідування справи про активність контрреволюційних формувань у Тираспольському повіті. Відомості про ліквідацію червоноармійцями загонів Заболотного у ніч на 28 липня 1921 р., розкриття ряду підпільних організацій та зрив повстанського з'їзду, який мав відбутися 25 липня 1921 р. у с. Любашівці за участю Заболотного (арк. 126–131).	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 12, арк. 1–293
5	1920	Зведення відділу управління Одеського губвиконкому про виконання у селах продрозкладки, «боротьбу з куркульством, дезертирством та бандитизмом» по Вознесенському повіту. Зазначається, що в Вознесенському повіті продрозкладка та мобілізація проходять дуже важко, спостерігається масове дезертирство з Червоної армії, розповсюджені «бандитизм, контрреволюційні агітації та провокації», поширюється пияцтво серед місцевого населення. Справа містить інформацію про діяльність у повіті загону під командуванням Желобенка (с. Воеводка), арешт «главаря контрреволюційної агітації» Михайла Бурлака 11.11.1921 р. та 11 його прибічників у період підготовки ними «куркульського повстання». В деяких волостях повіту (Костянтинівській, Арбузинській) відзначається підтримка «бандитизму» з боку представників влади та міліції.	ДАОО, ф. Р-599 (Відділ управління Одеського губвиконкому), оп. 1, спр. 241, арк. 1–40

1	2	3	4
6	06.01.1923	<p>Таємна директива голови Постійної наради по боротьбі з бандитизмом Х. Раковського головам губернських нарад про знищення у найкоротший термін «політичного та кримінального бандитизму». Зазначається посилення контрреволюційної діяльності “петлюрівських елементів” за кордоном. Лист містить інформацію про перенесення Тютюнником свого штабу з Лемберга до Кишинева, де він проводив підривною роботу під спостереженням і при верховному керівництві французької розвідки на засоби, які одержувалися від польського та румунського генеральних штабів. Звертається увага на події 1919 року, коли, до прийняття польсько-української угоди, між Польщею і Румунією був укладений таємний договір про відновлення петлюрівської України для протиставлення її Радянській Росії, і на події нещодавні – напади на потяги з іноземними представниками. Вказується на те, що “кримінальний бандитизм” переслідує політичні цілі – компрометацію Радянської Росії в очах держав, які вступили з нею в політичні стосунки. У зв’язку із загрозою нових бандитських нальотів і спроби організації повстання в Україні пропонується негайно скликати губернські наради, ознайомити її з міжнародним станом і обговорити конкретні заходи по знищенню політичного і кримінального бандитизму.</p>	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 83, арк. 1

1	2	3	4
7	1923	<p>Доповідь секретаря Постійної наради по боротьбі з бандитизмом при Раді Народних Комісарів Стрелкова про діяльність губвійськнарад. Повідомляється, що весною очікується «підйом бандитизму», що в зимовий період “петлюрівський політичний бандитизм” збирав засоби шляхом експропріації під виглядом кримінальних грабежів і покращував оснащення своєї армії конокрадством (вкрадено до 400 коней). Інформація про ліквідацію “банди”, що була проведена 7 квітня 1923 р. в с. Бронниці Козелецького повіту Чернігівської губернії, діяльністю якої керувала підпільна організація, що поширювала свій вплив на Київську і Чернігівську губернії. У документі вказаний загальний обсяг вилученої зброї і спорядження по губерніях.</p> <p>До доповіді додається «Боевое расписание» за підписом начальника СОЧ ДПУ УРСР Бистрого, в якому зазначені: найменування загонів та частин 17 активних «банд» (Стригуна, Грищенка, Махна, Сороки, Гаркуші, Гупала, Приходька, Морфенка та ін.), 9 “пасивних банд” (Дзюбенчука, Канцури, Кулищенка, Білого, Дмитренка, Косенка, Ємельянова, Клочана), знятих з обліку 8 банд (Ричковських, Полевого, Коваля, Галтчевського, Галюка, Чернелецького, Вареника, Дубини); місця їх дій в Україні, політзабарвлення (петлюрівські, кримінальні та невизначені), кількість багнетів, шабель, кулеметів, джерела інформації. Всього на 1 квітня 1923 р. зазначено 26 банд загальною чисельністю 168 осіб при 2 кулеметах.</p>	<p>ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 83, арк. 25–28</p>
8	28.08.1923	<p>Таємний лист уповноваженого Наркомшляху Південно-Західної залізниці та Одеського лінійного відділу Вишневського головам губвиконкомів з проханням дати наказ підвідомчим органам про необхідність пильної охорони території залізниці у зв'язку з 5 зафіксованими випадками нападів на потяги у кордонах Південно-Західної залізниці у серпні 1923 року.</p>	<p>ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 83, арк. 38</p>

1	2	3	4
9	Серпень 1923	Таємна директива голови військради постна- ради по боротьбі з бандитизмом при РНК і Голови ДПУ УСРР Балицького та секретаря військради Шерстова всім губвійськнарадам та начгубвідділів ДПУ і міським органам уникати призначення осіб єврейської національності на посади керівників відділів по боротьбі з бан- дитизмом для запобігання провокацій з боку контрреволюційного руху.	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губ- виконком), оп. 4, спр. 83, арк. 39
10	Квітень 1923	Директива начальника відділення служби військ штабу Українського військового округу про прийняття термінових заходів для поси- лення охорони артилерійських складів, заводів, мостів та інших споруд, що мають виключну державну цінність і стратегічний характер для командвійськ Укркриму, у зв'язку з обстрілом вартових в Одеському та Вознесенському арт- складах та розповсюдженням у білогвардійській пресі чуток про повстання в Україні.	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губ- виконком), оп. 4, спр. 83, арк. 42
11	09.02.1921 – 12.12.1921	Справа Одеського губвиконкому «Телегра- ми Одеської губернської надзвичайної комісії по боротьбі з бандитизмом». Справа містить інформацію про пересування групи Махна, переслідування її 42-гою Стрілецькою дивізією і частинами 91-шої кавалерійської дивізії та про збитки при нападах махновців на полкові бригади. Відзначається наявність в Перво- майському повіті невеликих військових загонів кількістю 8–10 осіб під керівництвом Рома- на Бабія, випадки зловмисного пошкоджен- ня телеграфно-телефонних споруд, нападів озброєних «банд» на працівників і пасажирів потягів, пограбування складів. Також, незважа- ючи на те, що всі строки проведення амністії ми- нули, зазначається, що має місце амністування отаманів та членів «банд», які не розірвали зв'язки з «бандитами».	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губ- виконком), оп. 4, спр. 17, арк. 7–11, 16–17 зв., 45–45 зв., 55–55 зв., 73–74, 86–90

1	2	3	4
12	17.02.1922	Екстрена телеграма Одеському губвиконкому про пограбування у Єлисаветградському повіті трьома невідомими озброєними вершниками, що називали себе гайдамаками, політрука полку (точна назва не зазначена) Белозерова, у якого були відібрані партквиток, посвідчення особи військкома полку і політрука, канцелярські приладдя і газети.	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 80, арк. 20–20 зв.
13	Лютий 1922	Поштова таємна телеграма начальника оперативного загону 51-ї Перекопської дивізії Скорика головам губвиконкому з інформацією про висилку з метою остаточного виконання продподатку у Вознесенському повіті загону силою 25 багнетів у Братську волость для «викачування» продподатку. Загін зустрів опір і обурення з боку жителів с. Сергіївки. Селяни відмовилися вивозити продподаток, затримали підводи, що їхали для здачі продподатку на ст. Людмилівка. При виході загону з села, щоб уникнути кровопролиття, жителями був розграбований хліб, що знаходився в коморі села. Все це було викликано агітацією декількох осіб, які явно вороже ставилися до радянської влади.	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 80, арк. 23–23 зв.
14	1921	«Телеграми і зведення штабу командувача військами губернії та 51-ї Московської дивізії про боротьбу з бандитизмом». Справа містить документи про переміщення, злочинні напади та чисельний склад (здебільшого за кількістю видів зброї) загону «Чорна сотня» та військових формувань на чолі з Махном, Гуляєнком, Заболотним, Кошовим, Климом, Лихом, Чумаком, Петлюрою, Марченком, Романом Бабієм, Дем'яном Кушніром та інших, невідомих, «шайок» і окремих бандитів (брати Луценки, Солтис та ін.). Зазначено, що характер бандитизму мав політичний відтінок: був організованим, часто численним, відкритим, за підтримки місцевих жителів, супроводжуваним плановою агітацією під різними лозунгами окремо для селян та червоноармійців та інтелігенції, наприклад, «Земля і воля», «Рівноправність і братерство». Таємна телеграма з узагальненням стану «бандитизму» на Україні та аналізом настороженого ставлення сільського населення як до радянської влади і Червоної армії, так і до петлюрівського руху (арк. 220).	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 16, арк. 1–560

1	2	3	4
		Тасмна телеграма з розвідзведенням про дані закордонної преси у Варшаві щодо повідомлення польського кур'єра зі Львова про те, що румунська влада відмовилась від переселення уряду Петлюри до Румунії та від створення Української військової організації (арк. 277).	
15	20.09.1921 – 29.12.1921	Протоколи засідань Одеської губернської військової наради по боротьбі з бандитизмом, які містять доповіді про об'єднання військових формувань Тютюнника із угрупованнями Савенкова, Гнилорудова та Булака-Балаховича, які здійснили одночасні виступи із-за кордону, а в Україні концентрувалися в 5 об'єднаннях, про прибуття 4–5 ешелонів петлюрівців до Гусятин, розташування загону Кирсула та командирів загонів Гуляй-Гуленка-Гуля-Біди (Гуля-Гуляненка, Гуля-Гуленка), Заболотного, Лиха, Кирсулова та їх помічників, викриття офіцерської білогвардійської організації, арешт 600 петлюрівців в Первомайську, розгром петлюрівців у Балтському повіті, ліквідацію в м. Одесі «анархо-бандитської організації» (30 чол.). Є відомості по Ольгопольському, Вознесенському, Тираспольському, Балтському, Первомайському та Одеському повітах.	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 15, арк. 16–16 зв., 18–18 зв., 20–21 зв., 22–23, 26–29
16	25.12.1921	«Протоколи засідань Одеської повітової військової наради по боротьбі з бандитизмом». Зведення до 14-тої години 1 грудня 1921 р. уповноваженого Одеського повіту голові виконкому про арешти 1) в ніч з 8 на 9 листопада 1921 р. осіб, викритих у приналежності до підпільної організації, мета якої – скидання радянської влади; 2) з 8 по 29 листопада 1921 р. арештовано 26 чоловік, звинувачуваних в організації петлюрівського повстанку, мета якого – організація повстання проти радянської влади. Спостерігається агітація куркульського елемента, в районі с. В. Куяльник оперує та приховується у катакомбах загін, до складу якого входять «бандити» Рибка Федор (засуджений до 5 років каторги), Чумак Старшинський та двоє чоловіків з м. Одеси (прізвисько одного з них – Сашка Ликан).	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 14, арк. 3, 5, 13, 17, 21, 23–23 зв., 24–26, 41–41 зв., 47–47 зв., 48–49

		<p>Екстрена телеграма-бюлетень начінформації Одеського повіту Данилова політбюро Одеського повіту від 26 жовтня 1921 р. про страйк робітників, що очікується у зв'язку з невивплатою грошей, а також агітації зловмисних осіб проти радянської влади. У суботу 22 жовтня робітниками були влаштовані збори, секретарем яких був обраний меншовик Петро Катауров. Активні учасники зборів (Д. Корженецкий, Гизі, Деноя, Волотаревський, Л. Коваленко, П. Катауров, Н. Салат) агітували робітників оголосити страйк і наполягали про негайній виплаті всіх грошей, а також видачі профодягу і взуття.</p> <p>Справа містить інформацію про вступ в межі Балтського повіту загону «Чорної хмари», появи військового формування Кошового в районі Красниково-Адамівки, активну дію загону Заболотного (нальоти на с. Обжиле, с. Будей, с. Березівку). Формування Кошового розбивається на окремі загони і робить нальоти, тим самим збільшуючи свою чисельність (близько 150 чоловік піхоти і кавалерії, 3 кулемети, 15 возів, на чолі з Нечипуренком і Солтисом).</p> <p>У протоколі повітової військової наради при Балтському повітревкомі від 24.06.1921 р. за підписом голови повітревкому Крупка повідомляється про можливу дату повстання – 15 червня 1921 р. за старим стилем.</p> <p>У наказі № 2 Балтської повітової військової наради по боротьбі з бандитизмом від 12.10.1921 р. за підписом голови повітвійськнаради та повітревкому М. Синякова у зв'язку з частими появами військових угруповань Заболотного в районі Мошнязької волості військова нарада повіту висунула надзвичайну трійку, яка 7 жовтня виїхала в район вищезазначеної волості для остаточної ліквідації бандитизму і застосування найсерйозніших репресій до бандитів.</p> <p>На підставі здобутих відомостей надзвичайна трійка знайшла пряму участь в бандитизмі (у зв'язках з бандитами Римаром, Раком та ін.) 11 громадян і ухвалила розстріляти, а майно їх конфіскувати. Вирок був виконаний 9 жовтня о 20.00 в Євтоді.</p> <p>Справа містить інформацію про стан бандитизму в Балтському (переховування в Повово-Гребському лісі Солтиса та Заболотного, арешт Боровського, добровільна здача владі Малого Якова, розкриття змови в районі Ковбасної, Домниці і Круті та ін.), Вознесенському та Первомайському повітах.</p>	
--	--	--	--

1	2	3	4
17	16.02.1922	Наказ № 411 Балтського революційного повітового комітету від 16.02.1922 р. за підписом голови повітревкому Синякова всім волревкомам. У документі описані головні події в зовнішній політиці Радянської Росії, неоднозначність дій інших держав: з одного боку, запрошення Радянської Росії на широку конференцію держав з питання економічного відродження Європи, налагодження з нею торгових відносин, з другого боку, прагнення підірвати владу всередині країни і поза нею. Так, Японія, що офіційно знаходиться в мирі, на своїй території забезпечує спорядженням і пересилає військові угруповання (Меркулова і Капеля) до Радянської Росії. Так само діють Фінляндія, Польща і Румунія під керівництвом Англії і Франції. Інформація про окремі випадки контрреволюційних дій в с. Познанка Бакшанської волості (під керівництвом колишнього гетьманського старости «куркульство» розігнало сільревком, сількомнезамож, убивши 2 членів комосередку і членів незаможного селянства), в с. Березівка Мошнязької волості (вбивство 18.01.1922 р. голови волревкому Чеканника і 3 членів комітету, які займалися пошуками Заболотного), в с. Обжилому Мошнязької волості (арешт отамана Заболотного 07.02.1922 р.).	ДАОО, ф. Р-599 (Відділ управління Одеського губвиконкому), оп. 1, спр. 62, арк. 151
18	Січень 1919	Відкритий лист В.В. Шульгіна Симону Петлюрі з особистою думкою щодо політики Петлюри: наводить доказ про нещирість Петлюри у визначенні, хто його ворог (німці і більшовики), а хто друг (Росія); обвинувачує його в зв'язках з німцями, за допомогою яких була утворена армія Петлюри. Відзначає, що боротьба Петлюри з більшовиками (сварка з Винниченком) – всього лише комедія. Називає Петлюру злим ворогом Росії. Мета даного листа, як пише сам В.В. Шульгін, відкрити істинне обличчя Петлюри і попередити: «Горе тем, хто поїдет с Вами и доверится Вам», а також повідомити Петлюру, що головнокомандуючий Добровольчою амією генерал Денікін ні в які угоди з ним вступати не має наміру.	ДАОО, ф. 153 (Особистий фонд професора І.А. Лінниченка), оп. 1, спр. 572, арк. 1–5

1	2	3	4
19	1920 – 1921	<p>«Роздаточні відомості, накази, опердані, розвіддані та ін.». Таємна телеграма секретаріату закордонного відділу секретаря Борисова штабу комбригади з відомостями про організацію в Бендерах загону білогвардійців чисельністю в 25 чоловік під командуванням офіцера Шостака. Зазначається, що центр білогвардійського загону знаходиться у м. Кишиневі, а в Бендерах спостерегається скупчення в'язнів.</p> <p>Оперативні дані Одеського губвійськкомату комбригади особливого призначення з інформацією про появу в с. Тарновка «банди» чисельністю в 25 шабель, що іменувала себе «Петлюрою» і ховалася від переслідування міліцією в Гетьманському лісі.</p> <p>Розшифровка телеграми командира 3-го комуністичного полку Гохмана одеському комбригу особливого призначення про два бої в районі Піщаного Броду, прийнятих загонами міліції проти банд Махна й Іванова (25 чоловік).</p> <p>Телеграма Врідкомполка 3 Галагана Одеської комбригади особливого призначення про те, що 30 жовтня 1921 р. в с. Березівка розкрита контрреволюційна змова петлюрівської організації, а ватажки і 52 їх прибічники доставлені в губернський надзвичайний комітет.</p>	<p>ДАОО, ф. Р-2707 (Частини особливого призначення), оп. 1, спр. 148, арк. 119, 121, 125, 185</p>
20	1920	<p>Телеграма голови Балтського повітревкому Твердохлебова про те, що 3 квітня 1920 р. в м. Балті добровільно здався владі колишній отаман Семен Заболотний, і в зв'язку з великим політичним значенням цієї події в Балтському повіті готується сесія військревтрибуналу для суду над Заболотним.</p>	<p>ДАОО, ф. Р-2106 (Відділ управління Одеського губерньського революційного комітету), оп. 1, спр. 12, арк. 54</p>

1	2	3	4
21	29.04.1920 – 10.05.1920	«Зведення штабу 41-шої стрілецької дивізії і начальника штабу м. Одеси про військові події на фронтах». Оперативні зведення начальника штабу дивізії Фіалковського начальника штабу 14тої армії Кременчуку про те, що 29 квітня 1920 р. о 14.30 військові загони Пшеника залишили м. Ананьїв і відійшли до с. Ново-Георгіївку; у цьому ж районі зосереджені вибиті з м. Балти військові угруповання Тютюнника. За інформацією місцевих жителів військові угруповання мали намір пробитися до с. Криве Озеро. 5 травня 121-м загonom під командою Якимовича при підтримці артвогню бронепoїзда були розбиті загони Тютюнника, що займали станцію Крижопіль. При відступі вони зіткнулися з 60-тою дивізією, більша частина загону була ліквідована, решта перемістилася в район с. Вільшанки.	ДАОО, ф. Р-99 (Одеський губвиконком), оп. 4, спр. 6, арк. 27, 34, 37, 55
22	03.07.1920	Телеграма заступника голови Рорбахського волосного виконкому Ярлуса Одеському повітовому виконкому про те, що 29 червня міліцією були арештовані за звинуваченням у контрреволюційних діях колишні поміщики: у с. Рорбах Християн Еппер з синами Християном і Володимиром і в с. Вормс Леопольд Бенц. 1 липня арештовані були направлені з Ландау до м. Одеси у супроводі міліціонера, по дорозі вони втекли, смертельно поранивши міліціонера. 2 липня жителями с. Рорбах був знайдений Християн Еппер-старший і переданий в розпорядження міліції.	ДАОО, ф. Р-2106 (Відділ управління Одеського повітового революційного комітету), оп. 3, спр. 185, арк. 8
23	03.12.1926	Інформаційний лист начальника Одеського окрвідділу при окрвиконкомі Лаплавського секретарю окркомітету КП(б)У Маркитану і голові окрвиконкому Мишкову про ліквідацію 4 угруповань, що розроблялися тривалий час і почали проявляти тенденції і спроби до активної контрреволюційної підпільної діяльності. У документі міститься інформація про контрреволюційну діяльність груп, їх плани, чисельність, соціальний склад, перспективи і політичний характер.	ДАОО, ф. Р-969 (Відділ управління Одеського повітового революційного комітету), оп. 6, спр. 115, арк. 50–52

1	2	3	4
24	1919	Звіти Гросс-Лібентальського (Маріїнського) волосного правління Гросс-Лібентальському волосному виконкому про смерть німців-колоністів, вбитих комуністами під час повстання в Овідіопольському районі у липні—серпні 1919 року. Рішення сільських сходів про призначення опікунів над дітьми та майном загиблих.	ДАОО, ф. 53 (Гросс-Лібентальський (Маріїнський) волосний уряд), оп. 1-а, спр. 421, 423, 424, 425, 427, 428, 429, 430, 431, 432
25	Липень 1921	Антикомуністична листівка «Долой этих босяков гальфа» з підтвердженням її написання М. Колесніченком у відділі особливого народного слідчого по Вознесенському повіту в м. Вознесенську. Листівка містить різку критику політики більшовиків, закликає селян до таємної боротьби з радянськими комісарами та комуністами, «яка вже розпочата».	ДАОО, ф. Р-1774 (Одеський губернський революційний трибунал), оп. 1, спр. 337, арк. 26—27
26	10.06.1928	Спецзведення на 10 червня 1928 р. Одеського окружного відділу ДПУ окружному комітету КП(б)У про антирадянські настрої населення (інтелігенції, «буржуазно-непманських, контрреволюційних і обивательських верств») у зв'язку з продовольчими труднощами.	ДАОО, ф. П-7 (Одеський окружний комітет КП(б)У), оп. 1, спр. 1600, арк. 244—252
27	10.06.1928	Цілком таємна доповідна записка Одеського окружного відділу ДПУ окружному комітету КП(б)У про одеську групу «троцькістської опозиції» (згідно зі змістом записки, члени даної групи - завербовані партійці і комуністи, які за опозиціонерів себе не видають, щоб зберегти себе у рядах партії і комсомолу, але, користуючись гаслами самокритики, виступають і дуже обережно з критикою керівництва партії).	ДАОО, ф. П-7 (Одеський окружний комітет КП(б)У), оп. 1, спр. 1600, арк. 197—202

1	2	3	4
28	Вересень 1928	Цілков таємна доповідна записка Одеського окружного відділу ДПУ окружному комітету КП(б)У про діяльність “троцькістської опозиції” у м. Одесі. Справа містить інформацію про підйом активності місцевої троцькістської групи, насиченість троцькістської літератури, одержуваної з м. Москви, з заслання і розмноження її на власній техніці в м. Одесі, виступи на всіх робітничих зборах, на комсомольському активі і спроби виступити на партійному активі. Рішення групи 8 вересня 1928 р. випустити листівку до всіх членів партії та робітників з протестом проти репресій проти опозиціонерів і з закликом виступити проти нинішнього партійного керівництва призвело до арештів керівників міської троцькістської групи та вилучення оригіналу листівки і друкарської техніки.	ДАОО, ф. П-7 (Одеський окружний комітет КП(б)У), оп. 1, спр. 1606, арк. 194–198
29	Січень 1930	Телефонограма Одеського окружного відділу ДПУ окружному комітету КП(б)У про виступ на зборах селян 4 січня в с. Богданове-І Фрунзівського району Одеського округу проти колективізації та контрактації худоби та арешт міліцією 8 селян.	ДАОО, ф. П-7 (Одеський окружний комітет КП(б)У), оп. 1, спр. 2212-а, арк. 206
30	09.02.1930	Спецзведення на 9 лютого 1930 р. Одеського окружного відділу ДПУ окружному комітету КП(б)У про хід розкуркулювання та реагування окремих соціальних верств населення села.	ДАОО, ф. П-7 (Одеський окружний комітет КП(б)У), оп. 1, спр. 2454, арк. 14-22
31	22.02.1930	Поштова телеграма Одеського окружного відділу ДПУ окружному комітету КП(б)У про хід операції виселення куркулів та про реагування окремих соціальних верств населення села (бідняків, середняків та куркулів) на ці події.	ДАОО, ф. П-7 (Одеський окружний комітет КП(б)У), оп. 1, спр. 2454, арк. 76–79
32	1920 – 1923	Кримінальні справи Одеського губернського революційного трибуналу, порушені проти 1232 чоловік, з яких 52,85% за соціальним станом – селяни, за антирадянську агітацію, зберігання зброї, “бандитизм”, участь у “куркульському” повстанні німців-колоністів 1919 року.	ДАОО, ф. Р-1774 (Одеський губернський революційний трибунал), оп. 1, 2

33	27.12.1922	Ухвала Одеського обкому КП(б)У про висилку в п'ятиденний термін на Північ 50 чоловік, виключених з партії «за саботаж хлібозаготівель і зраду інтересів партії», а також «організаторів саботажу хлібозаготівель» з 500 господарств з конфіскацією майна і про інші репресивні заходи.	ДАОО, ф. П-11 (Одеський обком КП України), оп. 21, спр. 1, арк. 49
34	17.12.1932	Розпорядження РНК про необхідність негайного розв'язання питань про застосування репресій до господарств та осіб, які «злісно не виконують планів хлібозаготівель».	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 5, арк. 230
35	27.06.1932 – 05.08.1932	Листування секретаря голови РНК В.Я. Чубаря з головою Одеського облвиконкому Пахомовим про випадок вилучення землі у рибальської артїлі в с. Аджіяски, що за умови недостатнього продуктового постачання спричинило антиурядові настрої серед рибалок.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 2, арк. 93, 95–102
36	15.09.1932	Доповідна записка про погіршення політико-морального стану частин Одеської міліції в зв'язку з поганим постачанням (відзначені антирадянські висловлювання та дезертирські настрої міліціонерів).	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 12, арк. 135–148
37	17.11.1932	Повідомлення секретаря Калініндорфського райвиконкому Одеському облвиконкому про репресивні заходи відносно колгоспів, які «злісно не виконують плани хлібозаготівель», та про арешти колгоспників.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 7, арк. 1

38	20.07.1933 – 15.10.1933	Спецдонесення начальника міліції Одеської області голові облвиконкому Пахомову про «саботаж хлібоздачі та розбазарювання зерна»; спецзведення про діяльність органів міліції Одеської області по боротьбі зі спекуляцією зернохлібом, крадіжками хліба, зрізанням колосків, розкраданням снопів, крадіжками зерна при обмолоті та перевезенні із зазначенням судових вироків винним.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 25, арк. 206, 222–228, 230–235, 236–240, 242–245, 247–251, 252–256, 263–267, 268–272, 273–276, 285–289, 290–294, 296–300, 302–306, 307–311, 313–317, 318–323, 324–328, 332–335, 336–340, 341–343, 348–353, 355–360, 363–365, 366–369, 370–374, 375–378, 379–383, 384–387, 388–392, 393–397, 398–401, 403–407, 408–412, 413–416, 417–421, 423–426, 427–430, 431–442, 445–447, 448–450, 451–462, 464–466, 467–478, 484–485, 486–499, 502–515
----	----------------------------	--	---

39	25.04.1933 – 14.07.1933	Таємні спецзведення голові Одеського облвиконкому про роботу органів міліції Одеської області під час посівної кампанії з відомостями про крадіжку колгоспниками посівного матеріалу, падіж худоби, «саботаж сівби» та ін. У кожному зведенні вказані: прізвища притягнутих до відповідальності; назви сільрад, колгоспів та радгоспів; обсяг вкраденого ячменю, кукурудзи та інших культур; загальна кількість затриманих міліцією колгоспників та «куркулів», притягнутих до відповідальності осіб та засуджених від 3 до 10 років ув'язнення; відомості про «псування сільгоспінвентарю», «приховування посівного матеріалу» та пального, «різки колосків», «потрави врожаю», вилучення зброї, охорону полів.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 27, арк. 2–19, 22–26, 37–42, 47–61, 88–102, 120, 134–142, 171–180, 212–226, 233–240, 266–273, 278–279, 296–301, 326, 354–362, 365–372, 374–376, 387–389
40	16.03.1933	Скарга грецькопідданих мешканців хутора Рапатєва Комінтернівського району Одеської області в Грецьку дипломатичну місію про самоуправство місцевої влади та відсутність засобів для існування; листування з цього питання облвиконкому з дипломатичним агентством в Одесі та райвиконкомом; протокол судового засідання народного суду у справі одного із авторів скарги.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 33, арк. 333, 334–335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344–345, 346, 347
41	23.10.1933- 28.12.1933	Спецдонесення начальника Одеської міліції голові облвиконкому Пахомову про самоуправство керівників колгоспів відносно колгоспників, побиття їх, зрив сільськогосподарських робіт, пияцтво і халатність керівництва, отруєння робітників недоброякісною їжею, крадіжки худоби та хліба, обшуки, вилучення продуктів та ін.	ДАОО, ф. Р-2000 (Одеський облвиконком), оп. 2, спр. 24, арк. 30, 34, 35, 37–38, 57, 58–59, 60, 70-76, 88, 204

42	14.07.1933	Стенограма наради начальників політвідділів південних МТС Одеської області з відомостями про висловлювання селянами недовіри до влади – про так звані «куркульські розмови»: «Збір врожаю ми зможемо провести так, як говорить ЦК, якщо нам дадуть достатньо хліба і м'яса, якщо ми не будемо голодні і пухлі»; «В минулому році партія також писала закони про те, що треба зібрати врожай, добре зберегти його і на основі цього забезпечити постачання колгоспників, а коли ми зібрали, то в нас забрали останнє, що нам дали на трудовні, і зараз це повторюється».	ДАОО, ф. П-864 (Політсектор МТС Одеської області), оп. 1, спр. 2-а, арк. 11
43	09.08.1933	Постанова Народного комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про антипартійні і антидержавні тенденції у «Союззверокролиководі системи пушнини», які вимагають повного звільнення радгоспів «Союзпушнини» від хлібоздачі, та про прийняття заходів щодо виконання обов'язків перед державою по здачі зерна.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг»), оп. 1, спр. 2, арк. 100, 100 зв.
44	10.08.1933	Наказ по Народному комісаріату зовнішньої торгівлі СРСР про звільнення з посад директора «Союззверокролиководи» Скворцова та директора «Мосзверокролиководи» Канцевого за антипартійні і антидержавні директиви щодо здачі зерна державі радгоспами.	ДАОО, ф. Р-1964 («Уполнаркомвнешторг»), оп. 1, спр. 3, арк. 124–126
45	26.06.1933 – 27.06.1933	З протоколу 2-го пленуму Одеської облспілки працівників тваринницьких радгоспів: про випадки крадіжок хліба (44 випадки) під час перевезення зерна гарбами у дальницькому господарстві МКТ, про підстрелення вартового зерна у радгоспі Богданівки; про бригадира-комсомольця, що дав дозвіл на відкриту крадіжку кормів; про справу зернотресту щодо приховання 1,5 млн пудів хліба; про створення спецкомісій з перевірки та встановлення дійсного стану врожаю; про спеціальні заходи щодо охорони врожаю – використання спецоб'їждчиків, вартування комсомольських та відповідальних працівників району, спецбригадирів, відповідальних за охорону врожаю.	ДАОО, ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп. 1, спр. 101, арк. 34-36, 39, 42-43

46	05.09.1932	З постанови президії Одеського облвиконкому на доповідь «Про виконання плану хлібозаготівель»: відомості про наявність фактів розкрадання хліба та «розбазарювання» його, знищення хліба (Бобринецький, Жовтневий, Благоївський, Андрієво-Іванівський, Анатоліївський, Роздільнянський, Херсонський, Миколаївський, Новоукраїнський райони Одеської області).	ДАОО, ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп. 1, спр. 21, арк. 66
47	10.08.1933	Дані із доповідної записки культмасового відділу Одеського обкому спілки РОБОС до культмасового відділу ВУК'у спілки РОБОС про участь освітян Одеської області в просапнозбиральній та хлібоздавальній кампанії, про вилучення у вчителів захованої пшениці та проведення ними агітації проти посівної кампанії.	ДАОО, ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп. 1, спр. 502, арк. 82
48	10.07.1933 – 11.08.1933	Дані із інформзведень обкомів профспілок: про крадіжку колосків «несознательной беднячкой», над якою вчинено показовий суд в артілі «Хлібороб» Снігурівського району Одеської області; про крадіжку хліба та крупи з кухні радгоспу в с. Богданівка.	ДАОО, ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп. 1, спр. 502, арк. 88; спр. 432, арк. 28
49	02.06.1933	Дані із протоколу I районного зльоту підшефних колгоспів Одеського заводу ім. Марті: про випадки крадіжки населенням посадженої картоплі та колосків до початку збирання врожаю.	ДАОО, ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп. 1, спр. 390, арк. 113
50	16.07.1933	Дані із доповідної записки голови завкому заводу-шефа (завод не встановлено) Краєвського до облпрофради про факти зрізання колосків та «нездорові тенденції», спрямовані проти закону про хлібоздачу, агітацію серед колгоспників «спочатку забезпечити себе хлібом» в колгоспі «Незаможник» Березівського району.	ДАОО, ф. Р-1763 (Облпрофрада), оп. 1, спр. 390, арк. 149

51	30.03.1930	Розпорядження управління літератури Народного комісаріату освіти УРСР до всіх окрлітів та редакцій газет не допускати до друку дані про вбивства та поранення куркулями робітників з числа „10000” та „25000”, про масові виступи заможних селян проти експропріації їхнього майна, зведені відомості про кількість терористичних актів, вбивства, підпали тощо по районах та округах області. Пропонується дозволяти до друку у пресі матеріали про окремі “терористичні акти з боку куркульства”, але відомості про вироки над куркулями заздалегідь погоджувати з відповідними органами ДПУ.	ДАОО, ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп. 4, спр. 5, арк. 21
52	24.05.1930	Пропозиція управління літератури Народного комісаріату освіти УРСР до всіх окрлітів та редакторів колгоспних газет прийняти до керівництва короткий перелік відомостей, які допускаються до друку, та тих, які не підлягають оголошенню, дані про масові виступи куркульства, зведені дані про кількість терористичних актів з боку куркульства, малюнки і фотографії, що відображають процес розкуркулення (вихід куркулів з дітьми з відібраної хати), відрядження куркуля під вартою з села тощо, відомості про округи, які не виконали план заготівлі льону, масла, яєць та сировини, відомості про захворювання на чуму, холеру та масові захворювання на тиф без попереднього погодження окружного відділу охорони здоров'я тощо.	ДАОО, ф. Р-134 (Одеська окружна інспектура народної освіти), оп. 4, спр. 5, арк. 47-48
53	03.06.1930	Матеріали про проведення хлібозаготівельних робіт. Рекомендації щодо можливого посилення ворожої агітації серед «несвідомої частини бідноти» й “середняцтва” і опору хлібозаготівлям з боку “куркульських антирадянських елементів”, основні завдання ВЦКНС щодо завчасного проведення серед незаможницької маси заходів з роз'яснення надзвичайної державної важливості кампанії хлібозаготівель 1930 року.	ДАОО, ф. Р-969 (Окрвиконком), оп. 1, спр. 905, арк. 1–3, 15–17
54	22.03.1933	Наказ Одеського облскотартресту про виявлення «ворожих елементів», які навмисно вбивають здорових тварин, та притягнення винних до відповідальності.	ДАОО, ф. Р-4898 (Одеський облскотартрест), оп. 1, спр. 34-б, арк. 83

Матковские: Иван и Алексей Васильевичи

(По материалам архивно-следственных дел
№11044-П, 13342-П, 22414-П (архив УСБУ)
Матковского Ивана Васильевича)

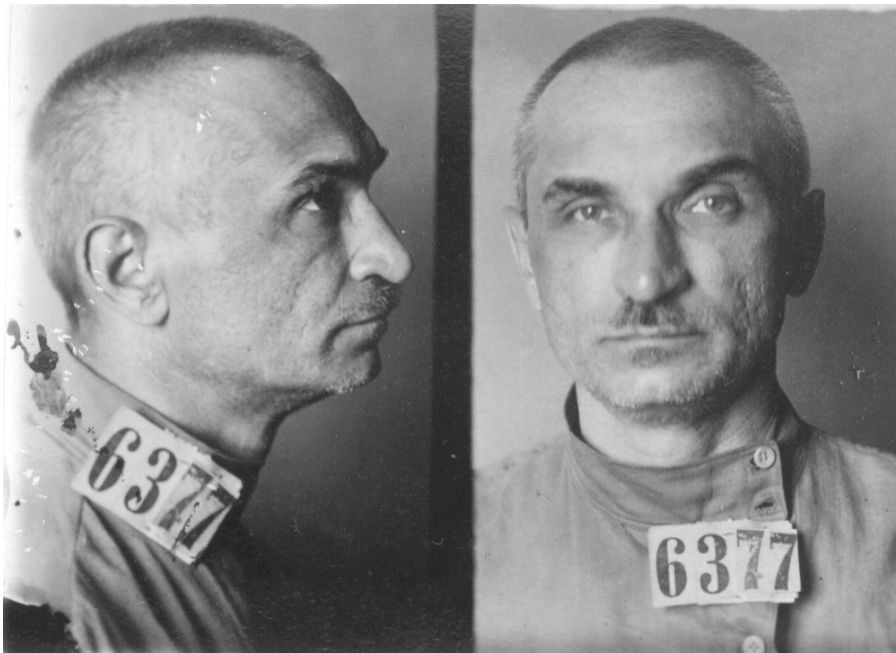
Среди активистов Научного, Библиографического и других украинских обществ, образовавшихся в 20-х годах при Всеукраинской академии наук, в Одессе были физик Алексей Васильевич Матковский 1888 г.р. и географ Иван Васильевич Матковский, 1885 г.р. Только один раз обоим Матковским сын известного украинского библиографа, этнографа и историка Михаила Федоровича Комарова (1844—1913) Богдан Комаров назвал братьями. Увы, в материалах архивно-следственных дел нигде нет подтверждения родства Алексея и Ивана Матковских, хотя вполне возможно, что в своих анкетах родственники не хотели «подставлять» друг друга и не перечисляли всех своих близких и подтверждающих родство данных о них (см. очерки «Украинская рапсодия» и другие в 3-й части «Реквием XX века» — В.С.).

О Иване Матковском, географе, и его коллегах с восхищением писал брат преподавателя астрономии, математики и физики в ряде одесских вузов, рабфактов, школ и гимназий Александра Дмитриевича Осмоловского геолог Аркадий Дмитриевич Осмоловский. Оба брата входили в Научное общество при ВУАН, в природно-математическую секцию. Вместе с зоологом (орнитологом) Богданом Волянским (см. очерки о них в книгах «Реквием XX века» — В.С.), ботаником Б.Комаровым и геологом Аркадием Осмоловским устраивались продолжительные экскурсии вдоль берегов лиманов,

морского побережья, и при этом молодые люди собирали материалы каждый по своей специальности — флоре, фауне, геологии. Получалась возможность изучать одни и те же объекты природы с разных сторон: либо зоологическим методом, либо ботаническим, либо геологическим, но в любом случае — всесторонне.

Таково было осуществление не только призвания молодых ученых, но и выполнялась их заветная мечта: принести пользу своим трудом своей Родине. Увы, Аркадий Осмоловский вскоре умер при допросе в ГПУ, а Богдан Волянский и оба Матковские испытали свою «братскую» судьбу во время ежовщины. Богдану Комарову всю последующую жизнь пришлось прожить в песках Средней Азии.

(Невольно вспоминается и мое участие в походах подростков в Аркадии в послевоенные годы, по другую сторону от трамвайной линии трамвая №17, выросшую в то время молодыми акациями, кленами, тополями. На лужайках, на порой крутых береговых склонах росли сохранившиеся от человеческих ног дикие травы. Среди них можно было видеть львянку, тысячелистник, иногда с волшебным запахом белую скабиозу. Названия этих трав сообщал мне мой сосед по даче в кооперативе научных работников университета Валя Касперов, а ему, в свою очередь, Света — дочь профессора, биолога Гаврилы Архиповича Машталера, — члена кооператива. Света была его дальняя родственница (бабушка Вали

была сестрой профессора Машталера), а впоследствии — жена. Валька был немного старше меня, но гораздо крепче физически. Во время войны его основная обязанность была пасти козу, которая кормила его, бабушку, Валину сестру Жанну и их мать. На огороде, который располагался недалеко от дачи на Тенистой, 18, он мог и подкрепиться. Меня поражало, как он мог съесть целую охапку весенних цветов акации. Как-то он притащил найденные им где-то металлические трубочки с взрывоопасным пероксилином, как он говорил. Мне пришлось идти к соседке и, вероятно, впервые в жизни наврать, что моя бабушка просит одолжить у нее спички.

Мы сложили находку Вальки в яму на развалке за нашей дачей, подожгли вокруг сухую траву, а сами спрятались, выглядывая из-за перил террасы. Вдруг раздался сильный взрыв и свист осколков разлетевшихся «трубочек». Прибежала испуганная бабушка, но спички я уже спрятал и благочинно потом отнес соседке. И в дальнейшем мы неоднократно использовали валявшийся в изобилии

на открытых местах окружающей местности порох, но для поджога использовалось увеличительное стекло, которое выменивалось за коллекционные марки и монеты. Особенно интересно прыгали так называемые свистульки — трубочки пороха, сгоравшие постепенно со свистом и шипением. Валя обладал математическими способностями и как-то помог мне решить трудный

пример по алгебре, за что я совершенно незаслуженно получил еще одну пятерку от Полины Порфирьевны Примаченко — заслуженной учительницы, которой власти «доверили» быть депутатом Верховного Совета Украины.

Как-то Валька еще во время войны принес мне два фолианта «Жизнь пресных вод» и «Жизнь морских вод», которые я долго рассматривал и перелистывал. На первой странице книг были печати библиотеки какого-то графа. Увы, эти книги слишком легко мне достались. А я в период юношества отдал эти книги нашей учительнице по биологии Александре Дмитриевне Бахман, но за этим скрывалась другая романтическая история уже в старшем классе школы Столярского, уже далекой юности. Я часто потом мечтал снова хотя бы посмотреть на эти книги, но такого случая больше не представилось. Но из всего того, что я ныне помню, самым впечатляющим остался чудесный запах скабиозы.

Но вернемся к истории арестов Матковских. Любопытно, но в архиве УСБУ было два дела, которые считались при-

надлежащими разным лицам, несмотря на то, что фамилия, имя, отчество и год рождения совпадали. Однако в документах дел были указаны два разные места рождения. Но при внимательном рассмотрении оказалось, что место проживания и имя и отчество жены совпадают в обоих делах, и, самое главное, первое дело относилось к аресту 1931 года, а второе — его продолжение — велось в 1937 году. Мало того! Обвинение как Матковского Ивана Васильевича, который, как выяснилось, был арестован дважды, так и Матковского Алексея Васильевича, арестованного в 1937 году, основывалось на протоколах допросов, записанных со слов участников «Украинской контрреволюционной организации» еще в 1931 году. Особенно последовательно НКВД использовало для осуждения обоих Матковских и ряда других представителей одесской интеллигенции показания «профессора вузов» Ф. Петруня, которые он давал с большими подробностями, и если бы в них не фигурировало существование мнимой «контрреволюционной организации», то их можно было бы использовать в качестве прекрасных исторических материалов.

Опишем вначале обстоятельства арестов Ивана Васильевича Матковского.

7 марта 1931 года по ордеру за №12407 сотрудник 5-го сектора Одесского ГПУ Домбровский произвел обыск у гражданина Матковского Ивана Васильевича по адресу: город Одесса, улица Красной гвардии, которая впоследствии получила свое старое название улицы Торговой, дом №5, квартира 13. При обыске присутствовали понятые Фелюба Наталия Петровна и Арковенко Василий Васильевич. Было изъято: фотоаппарат с неиспользованными пластинками, документы, переписка.

Из анкеты арестованного следовало, что И.В.Матковский работал в институ-

тах соцвоспитания и профобразования, имел высшее образование, вероятно, окончил Императорский Новороссийский университет, с 27 лет в течение 6 лет жил в Риге, был членом профсоюза работников просвещения. Состав семьи: жена Надежда Сергеевна, 33 года, домохозяйка, сестра Елена Васильевна, 35 лет, учительница в трудовой школе, отец Василий Андреевич, 80 лет.

Согласно постановлению Одесского сектора ГПУ от 20 марта 1931 года, Матковский Иван Васильевич обвинялся в принадлежности к Украинской контрреволюционной организации, якобы он занимался антисоветской деятельностью. Обвинение предъявлялось по ст. 54-11 УК УССР. Мерой пресечения было выбрано содержание под стражей. Протоколы допросов И.В.Матковского были оформлены в виде «свидетельств, в которых значились признательные показания обвиняемого, основанные на сведениях из показаний», — как говорил Петрунь, «сочленов» контрреволюционной организации. В состав этой «организации» якобы входили братья Осмоловские, В.Каковский, Загоровский, Юрковский, Грищенко, Василишин Т.М., и конечно, сам Матковский И.В. Руководителями организации признавались Ф.Е.Петрунь и Б.М.Комаров. Показания принимал у «преподавателя вузов» Матковского И.В. уполномоченный СП Лисицкий.

Матковский Иван Васильевич якобы присоединился к контрреволюционной Украинской организации после информации по этому поводу Комарова Б.М. В качестве задачи организации с 1926 года ставилась борьба за смену советской власти. В протоколах допросов и не могла быть другая формулировка, так как именно она давала возможность применения статьи уголовного кодекса. Если бы такой возможности не было, то следовате-

лям ГПУ не над чем было бы работать. Матковскому якобы поручалась работа среди интеллигенции, крестьянства и городского населения.

14 марта 1931 года Матковский И.В. показал, приписывая «контрреволюционной организации» то, что он действительно осуществлял в своей повседневной деятельности: «Мы думали для каждого подчиненного организации найти работу, чтобы проявлялась собственная инициатива, мы давали полную поддержку в исследованиях богатств страны».

В который раз в деле И.В.Матковского приводятся признательные показания профессора Е.А.Загоровского от 28 февраля 1931 года, показания Петруня Ф.Е. от 3, 5, 6 марта, Комарова Б.М. от 6, 7, 13 марта. Из показаний следовало, что Матковский И.В. вместе с А.Н.Горецким ездили по делам «организации» по селам Приднестровья и искали сочувствующих.

В показаниях Петруня от 23 марта 1931 года говорилось о международных связях «организации» через академика М.С.Грушевского. Особенно выделялась действительно имевшая место связь с находившейся под властью Польши Галицией, откуда приезжали многие украинцы, заинтересованные в строительстве нового Украинского государства. Некоторые из них не только становились профессорами одесских вузов и вступали в Коммунистическую партию, но и давали подписку о передаче сведений в пользу ГПУ.

Бывший министр в правительстве Центральной рады Украины И.Д.Штефан показал 26 апреля 1931 года, что якобы в состав бюро организации входили, кроме самого Штефана, Музычка, Бубело, Слабченко, Петрунь, Губер-Гриц, Дидуник, а И.Матковский входил в состав «организации».

После некоторого перерыва допросов Иван Васильевич Матковский 23 сентября 1931 года на очередном допросе сообщил следующее: «Виновным себя в принадлежности к контрреволюционной организации я не признаю. Считаю мои показания ложными. Ложными считаю мои показания против Б.М.Комарова. Я дал такие показания под воздействием выписок из показаний моих знакомых, находящихся также под следствием».

Такое в показаниях И.Матковского могло оказаться возможным, если кто-то из прокуроров или следователей «разрешил» именно Матковскому сказать ту правду, о которой знали все обвиняемые и следователи.

Тем не менее, несмотря на отказ от ложных «признательных» показаний составленное «Обвинительное заключение» выглядело весьма грозно. Приведем этот документ «по делу № 6781 Матковского И.В., обвиненного по ст. 54-11 УК УССР»: «Одесским особым сектором ГПУ весной 1931 года был раскрыт и ликвидирован филиал Украинской контрреволюционной организации, имевший цель — свержение советской власти путем вооруженного восстания и восстановления капитализма на Украине.

Организация разделялась по линиям: галицкая, академически-школьная и кооперативная. Одесская организация имела связь с Киевом и Харьковом.

Для конспирации использовались открытые учреждения: Украинское библиографическое общество, Украинская государственная библиотека, Украинское научное общество, Научная библиотека и др.

Показаниями участников организации было подтверждено участие Матковского Ивана Васильевича в Украинской контрреволюционной организации.

Рассмотрев материалы по обвинению гражданина Матковского Ивана Васильевича, 1885 г.р., уроженца города Одессы, украинца, из мещан, с высшим образованием, женатый, педагог, преподаватель институтов профобра и соцвоса, до ареста проживал на улице Красной гвардии, 5, кв. 13, преступления предусмотрены ст. 54-11 УК УССР, предлагается направить на рассмотрение судтройки при коллегии ГПУ УССР с ходатайством о применении к нему высылки в Северный край сроком на 5 лет.

Справка: Содержится под стражей в спецкорпусе ГПУ при Одесской промколониции с 7 марта 1931 года и подлежит перечислению за судтройкой при коллегии ГПКУ УССР». Обвинение было подписано уполномоченным СПО Григоренко.

2 февраля 1932 года в отношении Матковского И.А. появилось постановление «Об изменении меры пресечения», в котором было сказано, что «необходимости содержания под стражей Матковского Ивана Васильевича, арестованного согласно ст. 54-11 УК УССР, нет».

Постановление было подписано оперсектором ГПУ УССР Воробьевым, с ним выразил согласие начальник СПО Блюман и утвердил заместитель начальника оперсектора ГПУ Галицкий.

4 февраля 1932 года Матковский Иван Васильевич дал подписку следующего содержания: «Я, нижеподписавшийся Матковский Иван Васильевич, после освобождения из-под стражи обязуюсь не выезжать с места жительства и после первого вызова судебнo-следственных органов являться на таковую. Проживаю на улице Красной гвардии, 5».

5 марта окончательно подтвердилось весьма редкое завершение дела Матковского с оправдательным решением. Об этом говорило постановление от 5 марта 1932 года со следующим текстом: «Я,

оперуполномоченный 2-й группы СПО по Одесской области отдела ГПУ УССР Григоренко, рассмотрев следдело №6781 гражданина Матковского Ивана Васильевича о принадлежности к Украинской контрреволюционной организации и найдя, что виновность следствием не установлена, постановил: следдело за №6781 на гр. Матковского Ивана Васильевича, 1885 г.р., служащего, беспартийного, украинца, прекратить и сдать в архив. Подписку о невыезде с постоянного места жительства гр. Матковского аннулировать». Кроме Григоренко постановление подписал начальник СПО Блюман и «утвердил» заместитель начальника Одесского областного ГПУ Галицкий.

Освобождение после первого ареста не осталось забытым в тайниках НКВД. О нем как о неудавшейся для компетентных органов средневековой попытке принести в жертву «великим идеям классиков марксизма-ленинизма» еще одного «украинского националиста». На этот раз работники НКВД удовлетворили свои аппетиты и не постеснялись для облегчения своей «черновой» работы по составлению протоколов допросов использовать старые протоколы допросов от 1931 года. Дело 1937 года начинается протоколом допроса Федора Евстафьевича Петруня от 3 мая 1931 года. Поскольку этот протокол (допрашивал Шерстов) приведен в материалах других дел, в частности в очерке «Украинская рапсодия» в 3-й части серии книг «Реквием XX века», мы не будем его цитировать полностью. Однако этот протокол подтверждает существование фальсифицированной контрреволюционной Украинской организации и подтверждает участие в ней И.В.Матковского, которого по данному вопросу проверяли и, как мы видели, отпустили в 1931 году, и не трогали почти пять лет!

Только 15 июня 1956 года Ф.Е. Петрунь не подтвердил свои прежние показания о существовании Украинской контрреволюционной организации от 1931 года и сказал, что «ему ничего не известно об этой организации», а в 1931 году он давал вымышленные показания!

Итак, Петрунь Федор Евстафьевич — 1894 г.р., уроженец Ольгопольского уезда Подольской губернии, сын волостного писаря, профессор по ряду украинских научных организаций — показал 3 мая 1931 года: «Подтверждаю принадлежность к Украинской контрреволюционной организации, ставившей целью свержение власти рабочих и крестьян в УССР и установления капиталистических отношений на Украине».

Одесский филиал был связан с Киевом через Б.М.Комарова, который занимал центральное место в руководстве. Я два раза был в Киеве для печатанья научных докладов.

В Институте народного образования Цьокану удалось втянуть Ф.Парфеняка — галичанина, также галичан Боднар, Дидуник, преподавателей Смеричанского, Ковалевскую. В ИНО были втянуты профессор Е.Загоровский, Гордиевский, профессор А.Музычка, профессор В.Селинов, порофессор Б.Варнеке, профессор В.Лазурский и др. В Центральной научной библиотеке, где ранее работал Копержинский, были втянуты в организацию аспиранты А.Варнеке, А.Горецкий. В Украинской библиотеке, кроме Б.Комарова, были его сотрудники — Курганский, Годлевская (жена ректора ИНО Ключко А.П.; см. очерк о нем. — В.С.).

В Публичной библиотеке — оставался Загоровский, хотя при директоре Бурлаке проводилась антиукраинская линия.

После слияния в 1930 году Украинской, Центральной и Публичной библиотек в Объединенную библиотеку,

образовалась более крупная ячейка организации. В Украинском отделении в Объединенной библиотеке, руководимой Б.Комаровым, находился Центр для Одесского филиала организации. Здесь работали сотрудники библиотеки: Комаров, Загоровский, Петрунь, Э.Оксман, Селинов.

В Библиографическом обществе усилиями Комарова и Чудновцева были вовлечены дополнительно ряд сочленов организации: Лещинский, Раковский, Ралева, Каковский. В Научном обществе была диктатура в 1928—1929 году Слабченко. Там были профессора Гордиевский, Музыкачка, Чудновцев, делалась увязка со школьной средой. Были втянуты аспиранты Нестеренко, Осмоловский, Тананушко.

Оставшееся после Слабченко “наследство” считалось близким по политическим воззрениям к организации. После Слабченко остались Бачинский, Ковбасюк (Самсон Михайлович Ковбасюк был проректором университета в период нашей учебы на Физико-математическом факультете. — В.С.).

В Литературной секции группировались профессионалы-украинизаторы: Еременко, Яненко, Романенко, Каковский.

В составе Одесского филиала Всеукраинской научной ассоциации востоковедения была образована тюркская комиссия в составе профессора Е.Загоровского, Селинова, Цветко, Мещерюка, А.Варнеке, Оксмана. При их участии была образована комиссия краеведения. Ученым секретарем работал Селинов.

Сельскохозяйственный институт считался с профессурой “русской” ориентации. Там были профессора Балашов (см. очерк о профессоре Балашове в 4-й части «Реквиема XX века». — В.С.), Цветко, Кособродов.

В 1928—1929 году возникла проблема украинских кадров. В это время вступили в работу в вузах пролетарско-культурные кадры (выпускники советских вузов. — В.С.). Велась глухая национальная борьба. Новые кадры не зачислялись под предлогом низкой квалификации (причина, по всей видимости, была достаточно весомая ввиду низкой требовательности к студентам советских вузов. — В.С.).

Через Рябинина-Скляревского и Комарова академиком Грушевским, по его указанию, был поставлен вопрос о проведении в вузах идеологически реакционных кандидатов, например, Б.Варнеке (см. очерки в 3-й части «Реквиема». — В.С.).

В 1931 году закрылась Ассоциация востоковедения, усилилось партийное руководство Научным обществом, большее значение приобрела комиссия краеведения, которая находилась в руках Сетюка.

Репутация некоторых сочленов в вузах была (после арестов) подмочена.

Руководство сочло необходимым сделать маскировку в виде: 1) оглашения декларации трудовой интеллигенции на страницах «Черноморской коммуны»; 2) путем согласия с декларациями о вступлении в партию в выступлениях на конференциях научных работников. В апреле 1930 года была декларация о полном сотрудничестве, которую разработал доцент Парфеньяк в Институте народного хозяйства.

Но Грушевский уклонился от всего этого. Как передал Дубровский, его поведение было раскованным во время процесса СВУ. Но атмосфера академии после устранения Слабченко оказалась для М.Грушевского благоприятной. После обезвреживания Ефремова и Крымского, устранения Яворского для Грушевского обстановка улучшилась.

Итогом весны 1930 года была сплошная коллективизация и ликвидация кулачества. Высылка кулацких воротил с Украины лишала кулачество экономической базы. Происходил разрыв кулачества с близкой ему частью середняцтва, происходила чистка кооперативной части села и сети агрономов. Все это привело к разгрому тех социальных слоев, на которые рассчитывала опереться на селе наша организация».

Показанный выше протокол допроса Ф.Е.Петруня, записанный в 1931 году в более полном виде, послужил в ряде дел, в основном «украинских националистов», для привлечения их по расстрельной статье УК УССР в 1937—1938 годах. При этом протоколы и выписки из них использовались в 1937—1938 годах повторно после ссылок на них в процессах 1929—1932 годов.

Таким же образом был использован повторно и протокол допроса члена Библиографического общества архитектора В.Я.Каковского от 18 декабря 1929 года, в котором было якобы сказано: «Матковский И.В. в Кооперативной профшколе около карты говорил о том, что еще не все земли с большинством украинского населения входят в УССР, и высказывал по этому поводу недовольство. Кажется, Тананушко возмущался, что Бессарабия отмечена на карте красным цветом, как должна быть окрашена в составе СССР, а западно-украинские земли — нет. Кто-то ему пояснил, что с Польшей был заключен мир, а Румыния захватила Бессарабию силой. Тананушко говорил, что Центральной радой в Украине или Директорией был разработан принцип «персональной автономии». Он говорил, что таких прав национальностям не давала ни одна держава.

Копытко рассказывал о бедствиях, которые перетерпела Галицкая армия

после польской оккупации. Говорил, что на Кубани украинизация проводится слабо.

Герус учительствовал в школе №17, в Польше был городским головой. Он сторонник польской державности. Дочь его замужем за гетманским офицером.

Русаневич – бывший управляющий царского попечителя учебного округа. Он был и делопроизводителем в школе имени И.Франка. (Ранее школа носила имя Драгоманова. – В.С.) В школе этой издавался журнал «Наши думки». Туда однажды затащили профессора Музычку, и он рассказал нам о В.М. Фриче в патриотическом духе. Рассказал также как враждовали студенты Львовского университета – поляки и украинцы.

Дорохольский (см. очерк о нем в 4-й части «Реквиема XX века». – В.С.) считался прекрасным педагогом-воспитателем. Хвастался, что в его классе почти все «убежденные украинцы», но перегибов у него не было.

В деле И.В.Матковского 1937 года для обоснования обвинения были помещены также протоколы допросов обвиняемого Тананушко Михаила Семеновича от 10 и 17 ноября 1937 года, а также протокол очной ставки между И.Матковским и бывшим студентом Мукомольного института и преподавателем курсов по украинизации Михаилом Семеновичем Тананушко. (См. очерк о нем здесь. – В.С.)

Тананушко М.С., 1898 г.р., проживал по улице Подбельского, 43, кв. 3, на допросе 10 ноября 1937 года, видимо, под влиянием пыточных средств он подтвердил свою принадлежность к Украинской националистической террористической организации. Он также подтвердил навязанное следователем «признание» в том, что «организация ставила целью свергнуть советскую власть и руководство ВКП(б), отделение Украины от

СССР, установление здесь буржуазно-националистического строя».

Первым в списке участников организации на допросе была названа фамилия Матковского И.В.

На допросе 17 ноября Тананушко Михаил Семенович рассказывал о себе то, как он с детства вместе с сестрами разучивал украинские стихи и песни, как он, будучи студентом Мельнично-технического училища, в 1911 году посещал кружок на квартире будущего премьер-министра у Петлюры Чеховского Михаила Моисеевича, как он познакомился с книгой Кулиша «Байда», журналом «Промінь», вступил в 1917 году в молодежную организацию «Січ», дружил со Всеволодом Яковлевичем Каковским, пока тот не уехал в Крым, учился в Сельскохозяйственном институте. Подобная деятельность, которая сопровождалась якобы вербовочной и агитационной деятельностью в учебных заведениях, как следует из протокола допроса, вместе с соучастниками Матковским И.В., Поповым В.В., Каковским В.Я. определялась в 1937 году как «активная контрреволюционная националистическая работа» и преследовалась по статьям 54-10, 54-11 УК Украины.

Именно на основании подобных обвинений 11 ноября 1937 года было принято органами НКВД следующее постановление: «Уполномоченный 4-го отдела УНКВД сержант государственной безопасности Казакевич ознакомился с материалами дела Матковского Ивана Васильевича, преподавателя биологии, работает в Укрсадвинтресте, проживает в городе Одессе, по улице Торговая, 5, кв. 13, в которых Матковский И.В. изобличается как активный участник контрреволюционной националистической украинской организации. Обвиняется по статьям 54-10, 54-11 УК УССР. Нахожде-

ние на свободе может отразиться на ходе ведения следствия. Постановил: Матковского Ивана Васильевича содержать под стражей в Одесской тюрьме».

Постановление подписали, кроме оперуполномоченного 3-го отделения 4-го отдела УНКВД сержанта государственной безопасности Казакевича, заведующий отделением, лейтенант государственной безопасности Майский, выразил согласие с постановлением лейтенант государственной безопасности Коваленко и утвердил постановление старший лейтенант государственной безопасности, заместитель начальника УНКВД Спектор.

Постановление НКВД было продублировано постановлением прокурора Воробьева: "Матковский И.В., 1885 — преподаватель биологии является активным участником националистической террористической организации. Привести арест и содержать под стражей".

Ордер на арест и обыск в квартире по улице Торговой, дом №5, квартира 13, за №3323 был выписан 13 ноября 1937 года. Обыск произвел красноармеец взвода Иващенко 16 ноября 1937 года.

Если следовать хронологии, то единственный допрос арестованного повторно, после идентичного обвинения и освобождения Ивана Матковского в 1931 году, состоялся 19 ноября 1937 года. Однако до этого, 18 ноября 1937 года, написан протокол о якобы состоявшейся очной ставке между М.С.Тананушко и И.Я.Матковским. Судя по тексту этой "очной ставки", протокол которой не имеет ни одной подписи, документ был фальсифицирован и составлен уже после расправы над обвиняемым.

Текст этого протокола довольно короткий: "Вопрос Тананушко: Что вы можете сказать о деятельности Матковского Ивана Васильевича? Ответ: Матковского Ивана Васильевича я знаю как старого,

кадрового националиста-самостийника. Он — активный участник контрреволюционной террористической организации, которая ставит своей целью свержение советской власти. Организационно связан с Осмоловским, Каковским, Поповым. Вопрос Матковскому И.В: Вы подтверждаете показания Тананушко? Ответ: Нет, не подтверждаю".

Обычно очную ставку проводят два следователя. В данном случае указана лишь фамилия уполномоченного 4-го отдела УНКВД по Одесской области, сержанта государственной безопасности Казакевича.

Если в протоколах допросов И.В.Матковского в 1931 году было сказано, что обвиняемый — уроженец города Одессы, то в единственном протоколе допроса Матковского Ивана Васильевича 1937 года делается упор на его крестьянском происхождении. Указано, что отец его был кулак, ракулаченный в 1930 году. В протоколе указано, что отец Матковского И.В. якобы имел 50 голов скота, арендовал 50 десятин земли и использовал 5—10 человек наемной рабочей силы. Из материалов 1-го ареста И.В.Матковского следовало, что его отцу в момент якобы раскулачивания было более 80 лет. Однако подобные сведения об обвиняемом определяли педагога-географа Матковского И.В. как "классового врага".

На этот раз в протоколе указано, что Матковский И.В. — уроженец села Бобринское Любашевского района УССР. Образование высшее, русский, гражданин СССР, педагог-географ, женат. Работает в Одесском сельхозинституте. В 1931 был арестован за принадлежность к контрреволюционной организации. Беспартийный. Член профсоюза с 1920 года.

Приведем текст этого протокола допроса от 19 ноября 1937 года: "Вопрос: Вы признаете свою принадлежность к

террористической националистической организации? Ответ: Нет, не признаю. Вопрос: За что вас арестовывали в 1931 году? Ответ: Меня обвинили в принадлежности к контрреволюционной организации. Вопрос: Кого вы знаете из участников? Ответ: Слабченко, Панченко, Музычка — не помню больше. Вопрос: Вы знали Петруня, Осмоловского, Альвайля? Ответ: Да, знал. Работал с ними в школах, встречался в библиотеке. Вопрос: Вы изобличены в принадлежности к контрреволюционной террористической организации, имеющей целью свергнуть советскую власть, отделить Украину от СССР, установить на Украине фашистский строй. Вы в этом изобличены. Предлагаю дать показания по существу. Ответ: Этого я не признаю. Вопрос: Вас изобличил Тананушко. Откровенные показания будете давать? Ответ: Я категорически не признаю этого”.

Приведенный выше протокол допроса явился единственным основанием для следующего постановления от 21 ноября 1937 года: “ Я, оперуполномоченный 4-го отдела УГБ УНКВД по Одесской области сержант государственной безопасности Казакевич, рассмотрев следдело №46243 по обвинению Матковского Ивана Васильевича по ст. 54-10, 54-11 УК УССР, нашел: Матковский Иван Васильевич, 1885 г.р., уроженец села Бобрик Любашевского района УССР, служащий, педагог, географ и дендролог, беспартийный, отец имел крупное кулацкое хозяйство 50 десятин, 10 человек наемной рабочей силы, скот 50 голов и сельскохозяйственный инвентарь. В 1931 году Матковский И.В. был арестован за принадлежность к контрреволюционной организации, которая ставила перед собой задачу бороться против ВКП(б) и советской власти.

Постановил: Следственное дело по обвинению Матковского Ивана Василье-

вича передать на рассмотрение тройки УНКВД по Одесской области”.

В деле Матковского Ивана Васильевича далее следует выписка из протокола №87 заседания тройки при УНКВД по Одесской области 26 ноября 1937 года: “Слушали: Дело IV отдела УГБ УНКВД №6237 по обвинению Матковского Ивана Васильевича, 1885 г.р., уроженец села Бобрик Любашевского района Одесской области, служащего, русского, гражданина СССР, преподавателя в Сельскохозяйственном институте, сын крупного кулака, раскулачен в 1931 году, арестовывался в 1931 году за контрреволюционную деятельность, участник организации, которая ставила своей целью свержение советской власти и установление капиталистического строя.

Содержится в тюрьме города Одессы.

Постановили: Матковского Ивана Васильевича расстрелять».

В последующей выписке из акта сказано: «Постановление тройки УНКВД по Одесской области от 26 ноября 1937 года протокол №87 о расстреле Матковского Ивана Васильевича приведено в исполнение 2 декабря 1937 года в 24 часа». Акт был подписан секретарем спецтройки при УНКВД по Одесской области без расшифровки фамилии.

Конечно, члены семьи Матковского И.В. не могли даже представить себе всю жестокость и вздорность принятого органами НКВД позорящего человеческое лицо решения. Жена Матковского Надежда Сергеевна Мавтковская обратилась за разъяснениями о судьбе мужа 9 августа 1939 года к областному прокурору Стрюку: «Мой муж Матковский Иван Васильевич, научный работник по специальности географ-лесовод, работал в 1937 году преподавателем лесоводства в Одесском сельскохозяйственном институте, был арестован 16 ноября 1937 года.

Я не могу сказать, кем, когда он был осужден — он был сослан без права переписки.

Мой муж безупречно работал в течение многих лет и был энтузиастом социалистического строительства, что могут подтвердить многие знавшие его. (Увы, многих из них постигла та же участь. — В.С.) Прошу пересмотреть дело моего мужа».

20 сентября послал аналогичное письмо и тесть И.В.Матковского Сергей Андреевич Краузе, проживающий по ул. Херсонской, 44, кв. 2: «Мой зять Матковский Иван Васильевич — преподаватель Сельскохозяйственного института, консультант Наркомзема с энтузиазмом участвовал в социалистическом строительстве. Прошу пересмотреть его дело».

После просмотра дела новый прокурор Одесской области Тернивский написал начальнику управления НКВД по Одесской области Старовойту 18 июля 1940 года: «При сем возвращаю дело на осужденного тройкой УНКВД по Одесской области с замечаниями:

1. Матковский обвиняется в терроризме, но имеется всего один протокол допроса, на котором он не признался в содеянном.

2. Имеется неподписанная очная ставка.

3. Имеются протоколы допросов Тананушки и Петруня - других нет.

Следует тщательно оформить дело! Приобщить оригиналы протоколов и очных ставок, что не было сделано». Таким образом, в момент просмотра дела прокурором отсутствовал протокол допроса В.Я.Каковского и его добавили уже потом. Конечно, прокурор не посмел признать, что все дело было явно фальсифицировано. И представители «судебных» органов не преминули подтвердить свое злодейское действие. Об этом свидетель-

ствует постановление от 6 марта 1941 года:

«Следователь следчасти горотдела НКВД по Одесской области Комаров, рассмотрев материалы следдела Матковского Ивана Васильевича, нашел: Матковский был арестован 16 ноября 1937 года, работал до ареста преподавателем Сельскохозяйственного института. 26 ноября 1937 года был осужден тройкой к ВМН.

Прокурор считает нужным призвести дополнительные следственные действия.

Установлено, что Матковский был участником контрреволюционной организации.

Постановил: Решение тройки в части осуждения к ВМН считать ПРАВИЛЬНЫМ».

Постановление подписали: следователь следчасти городского отдела Комаров, начальник следчасти Ривкин, утвердил это постановление заместитель начальника, лейтенант государственной безопасности Размадзе.

Это постановление уже 10 марта 1941 года подтвердили своим постановлением помощник обласного прокурора Волков и заместитель обласного прокурора Стрюк. Согласно постановлению следдело было прекращено.

Только 20 октября 1989 года старший помощник прокурора Одесской области З.А.Садикова и начальник следственного отдела УКГБ УССР по Одесской области полковник юстиции И.И.Шевченко приняли заключение, в котором невинно убиенный И.А.Матковский был реабилитирован:

«Решением №87 от 26.11.37 г. за контрреволюционную деятельность был приговорен в ВМН преподаватель Сельскохозяйственного института Матковский Иван Васильевич.

Матковский И.В. попадает под дей-

ствие указа Президиума Верховного Совета СССР от 16 декабря 1989 года “О дополнительных мерах по восстановлению справедливости в отношении жертв репрессий в период 30—40-х и начала 50-х годов”.

Примерно по такому же, описаному выше, сценарию развивалось дело Алексея Васильевича Матковского, хорошо знавшего всех так называемых “соучастников контрреволюционной украинской организации”, которого Богдан Михайлович Комаров назвал братом Ивана Васильевича Матковского.

Но если дело Ивана Васильевича Матковского 1937 года начинается с протокола допроса 1931 года Федора Евстафьевича Петруня, то дело Алексея Васильевича Матковского начинается с протокола допроса преподавателя космографии, математики и физики Осмоловского Александра Дмитриевича от 28 сентября 1937 года. Таким приемом следователи сокращали себе работу по набору документов, необходимых для завершения дела. (См. в Облархиве фонд Р-8065, опись №2, дело №3364. — В.С.)

Протокол допроса Осмоловского А.Д. от 28 сентября 1937 года частично был приведен в очерке, посвященном ему в 3-й части серии книг “Реквием XX века”. Самое существенное в нем — сведения о самом педагоге Осмоловском А.Д. и его семье: “Преподаватель Индустриального техникума и Рабфака. Адрес: ул. Раскидлайловская, 8, кв. 5. Отец А.Д.Осмоловского был чиновником контрольной палаты в чине помощника ревизора. Из потомственных дворян.

До революции Осмоловский А.Д. — преподаватель средних учебных заведений.

Осмоловский имел звание надворного советника. После революции Осмоловский А.Д. — также работал преподавателем

средних школ. (Был преподавателем астрономии на кафедре астрономии и геометрии в И.Н.О. — В.С.). Жена Валентина Гавриловна также проживает по улице Раскидлайловская, 8, кв. 5. Жена работает методистом в детсаде №11. Сын Николай — ученик. Братья: Леонид живет в Кишиневе, он бывший офицер; брат Владимир живет в Риге, преподаватель; Виктор живет в Кишиневе, бывший офицер; Аркадий был преподавателем, умер; Евгений — живет в Кишиневе, он также работает, он — землемер.

У меня образование высшее, я — математик (и астроном. — В.С.).

После революции 12 сентября 1921 году я арестовывался Одесским ЧК по обвинению в участии в петлюровской подпольной организации. В 1929 году я привлекался по делу СВУ. С воинского учета снят по возрасту.

Вопрос: При допросе 15 сентября 1937 года (нет такого протокола! — В.С.) вы показали о своем участии в контрреволюционной националистической организации. Какие задания вы получали от Самулевича как участник контрреволюционной националистической организации?

Ответ: Самулевич поручил мне проводить работу по вовлечению в состав организации новых участников, а также проводить антисоветскую националистическую агитацию с целью вызова недовольства особенно со стороны студенчества существующим строем. Эти задания Самулевича я принял.

Вопрос: Назовите известных вам участников организации.

Ответ: Мне известен Матковский — преподаватель средней школы, Мануляк — галичанин, преподаватель средней школы, в прошлом — активный участник СВУ. Самулевич рекомендовал мне связаться с активным участником организа-

ции профессором Гордиевским, который работал в Одесском госуниверситете. Я с ним не связывался». Допросили Олейников и Савчук.

Следует заметить, что на самом деле, будучи преподавателем ИНО, когда ректором был П.А.Самулевич, Осмоловский А.Д. вынужден был писать ректору что-то вроде клятвы о том, что он, «согласно предложению ректора в церковь не ходит и не принимал, не принимает и не будет принимать участия в служении религии».

В деле приведен также допрос от 14–15 августа 1937 года Павла Александровича Самулевича, бывшего ректора ИНО. Подобно протоколу допроса А.Д.Осмоловского протокол содержит признательные показания в якобы соучастии в украинском националистическом движении. Приведем цитату из этого, написанного скорее всего под диктовку следователя, документа: «Вопрос: Расскажите подробности вовлечения в организацию Осмоловского и Матковского. Ответ: Осмоловского и Матковского я знал еще с 1921 года. Они проявляли активность в украинских обществах. В беседах со мной они высказывали самостоятельные взгляды. Встречи наши происходили главным образом в Доме ученых. Осенью 1929 года я встретился с Осмоловским в Доме ученых и прозондировал его устремления. Осмоловский сказал мне, что готов выполнить все, что будет идти на пользу Украины. Я предложил ему принять участие в организации. Он принял предложение: “Все, что потребуется от меня, сделаю!”

Тогда же осенью 1929 года я вовлек в организацию и Матковского. Матковского я встретил в Доме ученых и пригласил в служебный кабинет. Он во время беседы в кабинете сначала не совсем понимал меня. Я задал ему вопрос: считает ли он

себя националистом? Я разъяснил также, что вопрос задан не с целью его преследования. Я напомнил о совместной работе на украинском поприще. Я рассказал ему об общих задачах организации и дал указание проводить агитацию и вербовочную работу. Матковского и Осмоловского я связал с одним из деятельных ученых — профессором Гордиевским, с тем чтобы они под его руководством проводили националистическую работу».

Для Осмоловского, Самулевича, а также профессора М.И. Гордиевского (см. очерки о них в 3-й и 5-й частях «Реквиема XX века». — В.С.) эти протоколы допросов послужили основанием для расстрела. А.Д. Осмоловского расстреляли 12.11.37г., Павла Александровича Самулевича расстреляли в Киеве 27.10.1937г., Гордиевского Михаила Ивановича расстреляли 11.10.38г.

Таким образом, приведенные фальсифицированные протоколы допросов явились аргументом для ареста Алексея Васильевича Матковского, хотя постановление на арест было оформлено несколько ранее этих допросов: 19 августа 1937 года: «Начальник 3-го отделения 4-го отдела УГБ Олейников, рассмотрев материалы о преступной деятельности Матковского Алексея Васильевича, 1888 г.р., уроженца города Ананьева, из служащих, украинца, гражданина СССР, нашел, что Матковский является активным участником украинской националистической организации.

Усматривая в действиях Матковского Алексея Васильевича признаки преступлений, предусмотренных ст. ст. 54-10, 54-11, постановил: начать предварительное следствие. Копию постановления передать областному прокурору».

С постановлением согласился неизвестный заместитель начальника 4-го отдела Калюжный В.Ф. и утвердил на-

чальник УНКВД по Одесской области капитан государственной безопасности Бабич.

Обыск на квартире А.В.Матковского состоялся 20 августа 1937 года. Было изъято 193 письма личной переписки, 10 книг, блокнот и пр.

Мерой пресечения способов уклонения от суда и следствия специальным постановлением было принято содержание под стражей в тюрьме города Одессы.

В анкете арестованного было сказано, что он родился 25 февраля 1888 года в городе Ананьев АМССР, проживал по адресу: улица Франца Меринга, 18, кв. 10. Работа и должность: преподаватель рабфака университета, преподаватель физики и химии. Социальное происхождение: из сельскохозяйственных служащих, по национальности русский. Образование: высшее. Состав семьи: жена Раиса Ивановна, 43 года, дочь Валерия Алексеевна 22 года, незамужняя, студентка университета.

Допросы обвиняемого состоялись 15 и 28 октября 1937 года.

В деле Алексея Матковского имеется не подписанный протокол очной ставки между Матковским А.В. и Самулевичем. На этой очной ставке якобы Матковский подтвердил показания Самулевича. Скорее всего, этот протокол был фальсифицирован. Для подобной операции у НКВД был накоплен значительный опыт.

В протоколе допроса от 15 октября 1937 года ответы арестованного учителя соответствовали версии о существовании некой контрреволюционной украинской организации: «Вопрос: В заявлении от 8 октября 1937 года вы писали о том, что вы желаете дать показания о вашем участии в Украинской контрреволюционной националистической организации. Ответ: Я был вовлечен в Украинскую националистическую организацию Самулевичем.

Вопрос: При каких обстоятельствах вы были вовлечены в организацию?

Ответ: Я знаком с Самулевичем с 1921 года, когда я работал в Исаевском отделении подготовительных курсов в Одесском ИНО. Самулевич был тогда ректором ИНО.

Мы встретились в Доме ученых, и он пригласил меня в свой служебный кабинет. Тогда это был кабинет заведующего окружного наробраза. Самулевич задал мне вопрос: считаю ли я себя украинским националистом. Я ответил утвердительно. Он предложил мне присоединиться к Украинской националистической организации, на что я дал согласие.

Вопрос: Какие цели преследовала организация?

Ответ: Со слов Самулевича, основной целью нашей националистической организации было свержение советской власти путем подготовки вооруженного восстания, а также насильственное отторжение Украины от СССР и установление самостоятельного Украинского государства буржуазно-националистического направления.

Вопрос: Какими методами планировалось осуществить поставленные цели?

Ответ: Планировалось осуществить насильственное отторжение Украины от СССР с помощью организации повстанческих ячеек по селам из числа бывших участников политических банд и кулацко-деклассированных элементов, путем вредительства, путем антисоветской агитации, которая вызвала бы недовольство населения.

В 1933 году я узнал, что наша Украинская националистическая организация приняла тактику индивидуального террора в отношении руководителей ВКП(б) и советского правительства.

Вопрос: Были ли у вас аресты до революции?

Ответ: До революции был под арестом два раза в 1908 году за участие в студенческих беспорядках». Допрашивал начальник IV отдела УГБ НКВД, лейтенант государственной безопасности Майский.

На допросе 28 октября 1928 года Матковского спросили о его «связях»: «Вопрос: К кому вы были прикреплены в националистической организации для связи? Ответ: В нашей организации я для связи был прикреплен к профессору Гордиевскому. Но я с ним не связался.

Вопрос: Кто вас известил об этом? Ответ: Меня известил Осмоловский Александр Дмитриевич. Мне об этом говорил также Самулевич».

4 ноября 1937 года по материалам проведенного таким образом следствия было составлено «заключительное обвинительное постановление»: «Я, помощник оперуполномоченного 4-го отдела УГБ УНКВД по Одесской области Савчук, исследовал следственное дело №46243 по обвинению Матковского Алексея Васильевича, 1888 г.р., беспартийного, преподавателя физики и химии, участника Украинской националистической организации. В организацию был вовлечен в 1929 году Самулевичем (арестован). Матковский знал, что контрреволюционная организация ставила своей целью свержение советской власти, отторжение Украины от СССР и установление государства фашистского типа. Он был информирован Самулевичем в 1936 году о том, что организация приняла тактику индивидуального террора против руководителей партии и правительства. Матковский полностью разделял террористические установки, принимал участие в сколачивании контрреволюционных националистических элементов. Изобличается следствием.

Постановил: Следственное дело Матковского направить для заслушивания на Тройке облуправления НКВД».

Кроме подписи помощника оперуполномоченного Савчука и начальника 3-го отделения 4-го отдела УГБ Майского, с постановлением выразил согласие ВРИД начальника 4-го отдела Коваленко и утвердил заместитель начальника облуправления НКВД Спектор.

29 октября 1937 года состоялось заседание тройки при УНКВД по Одесской области.

Выписка из протокола №65 заседания тройки имеет следующее содержание: «Слушали: 65-тое дело IV отдела УГБ УНКВД по Одесской области №4979 по обвинению Матковского Алексея Васильевича, 1888 г.р.

Зная о том, что контрреволюционная националистическая организация ставила перед собой целью свержение советской власти, отторжение Украины от СССР, террор против руководителей партии и правительства, полностью разделял террористические установки.

Постановили: Матковского Алексея Васильевича расстрелять».

Уверенная в невиновности своего мужа — учителя физики и математики — его жена уже в то время обратилась с жалобой на имя прокурора и просьбой пересмотреть дело.

В ответ 8 июля 1940 года было принято и.о. помощника облпрокурора по спецделам Зельди следующее постановление: «Рассмотрев дело на осужденного Матковского Алексея Васильевича, и.о. помощника облпрокурора нашел: Постановлением тройки УНКВД по Одесской области от 29 октября 1937 года Матковский Алексей Васильевич приговорен к ВМН за принадлежность к контрреволюционной украинской националистической организации. Жена осужденного

в жалобе на имя прокурора просит пересмотреть дело и считает Матковского А.В. не виновным, но доказательств не выдвигает.

Установлено, что Матковский А.В. был активным участником контрреволюционной организации, вовлечен Самулевичем.

Постановил:

1. Наблюдательное производство по делу прекратить.
2. Жалобу оставить без последствий.
3. Дело передать в 1-ю спецчасть”.

Постановление было утверждено прокурором по Одесской области Тернивским.

Как известно, прокурор области входил в состав судтройки творившей расправу над невинными арестованными.

7 августа 1959 года, переехавшая в город Мерефа Харьковской области, проживавшая по улице Советской, 6, Матковская Раиса Ивановна снова обратилась с заявлением в советские органы власти:

“Я получила извещение, что мой муж Матковский Алексей Васильевич умер в 1943 году. Прошу снова пересмотреть его дело и реабилитировать его. Не хочу доживать жизнь с таким темным пятном”. Как видно, в ответ на письма жены расстрелянного было направлено ложное уведомление о его смерти в 1943 году.

Тем временем после смены руководства НКВД осенью 1938 года часть следователей и особо зверствовавший начальник 4-го отдела УНКВД по Одесской области Калюжный подверглись судебному разбирательству. В деле помещена справка об осуждении Калюжного Владимира Филипповича:

“Калюжный Владимир Филиппович военным трибуналом войск НКВД определением от 23 – 26 декабря 1940 года осужден к ВМН за то, что, состоя в должности начальника IV отдела УНКВД по

Одесской области, грубо нарушил социалистическую законность, создавая из карьеристических побуждений дела о ФИКТИВНЫХ контрреволюционных организациях путем массовых безосновательных арестов граждан и применял физические и другие преступные методы воздействия, добиваясь признаний в контрреволюционной деятельности от арестованных, независимо от наличия компроматматериалов”.

Военная коллегия Верховного Суда определением №5-549 от 14 февраля 1941 года применила ст. 41 УК УССР к Калюжному В.К. и заменила ему наказание лишением свободы в ИТЛ сроком на 10 лет с поражением в правах на 3 года и лишением звания старшего лейтенанта государственной безопасности». Справка была подписана помощником прокурора области, советником юстиции Дремовым В. 7 декабря 1959 года.

Тем временем Р.И.Матковская 11 июня 1959 года снова направила очередное письмо в военную коллегия Верховного Суда СССР с просьбой сообщить о судьбе мужа. Указанная справка была помещена в дело А.В.Матковского в связи с пересмотром наиболее «кричащих» дел в период «хрущевской оттепели», вызванных письмами родственников.

Все пересмотры дел в то время происходили совершенно секретно, и родственникам выдавались ложные документы о смерти от болезни с указанием придуманного диагноза для оформления пенсии и пособия в размере двухмесячного заработка с последнего места работы невинно осужденного.

Так, и.о. прокурора Одесской области, государственный советник III класса Е.Луцаенко направил в президиум Одесского областного суда по делу по обвинению Матковского Алексея Васильевича следующий протест в поряд-

ке надзора: «По постановлению тройки при УНКВД по Одесской области от 29 октября 1937 года за участие в контрреволюционной националистической организации был расстрелян Матковский Алексей Васильевич, 1888 г.р., уроженец г. Ананьева, русский, беспартийный, образование высшее, работал преподавателем рабфака госуниверситета, до ареста проживал в доме на улице Франца Меринга, 18.

Матковский был обвинен в том, что он был вовлечен в контрреволюционную националистическую организацию Самулевичем П.А., знал о цели контрреволюционной националистической организации – свержение советской власти. Был изобличен показаниями А.Д.Осмоловского. Якобы Матковский был вовлечен в организацию, руководимую Трилиским, Самулевичем и др.

Доказательств о его причастности к антисоветской деятельности в деле не имеется. Проведенная проверка архивного следдела установила, что Самулевич, Осмоловский и др. были привлечены к уголовной ответственности неосновательно.

Дела на Самулевича, Осмоловского и Матковского были созданы бывшими сотрудниками IV отдела УНКВД по Одесской области, начальник которого был разоблачен и осужден за фальсификацию дел.

Прошу: постановление тройки при УНКВД от 29 октября 1937 года в отношении Матковского А.В. отменить и дело о нем прекратить за отсутствием в его действиях состава преступления.

26 декабря 1959 года президиум Одесского областного суда в составе: председателя президиума Одесского областного суда Самородова, членов президиума: Бучнева, Пошалы, Писаренко, Закржевская, с участием прокурора Дремова рас-

смотрел протест прокурора Одесской области...

Ознакомившись с материалами дела, протестом прокурора Одесской области, президиум областного суда находит, что протест прокурора подлежит удовлетворению. Матковский А.В. в предъявленном ему обвинении изобличался арестованными Самулевичем, Осмоловским. Проведенная проверка архивного следдела показала, что изобличавшие своими показаниями Матковского Самулевич, Осмоловский и др. были привлечены к уголовному делу неосновательно. Никаких доказательств о фактической антисоветской деятельности Матковского в деле не имеется. Начальник IV отдела УНКВД Калюжный В.Ф. был разоблачен и осужден за фальсификацию уголовных дел.

Президиум постановил: протест прокурора Одесской области удовлетворить. Постановление тройки при УНКВД по Одесской области от 29 октября 1937 года в отношении Матковского Алексея Васильевича отменить и дело о нем прекратить за отсутствием в его действиях состава преступления.

В результате пересмотра дела 6 января 1960 года гражданке Матковской Р.И. в город Мерефу Харьковской области, на ул. Советская, 6, председатель президиума Одесского областного суда И.Самородов направил давно ожидаемую ею справку:

«Дело по обвинению Матковского А.В. пересмотрено президиумом Одесского областного суда 26 декабря 1959 года. Постановление тройки при УНКВД по Одесской области от 29 октября 1937 года в отношении Матковского Алексея Васильевича – преподавателя Рабфака госуниверситета города Одессы – отменено, и дело о нем прекращено за отсутствием в его действиях состава преступления».

Полученная справка явилась документом о реабилитации А.В.Матковского, но ничего не говорила о его судьбе и не являлась документом для оформления пенсии и пособия для семьи в виде двойного заработка осужденного с последнего места работы. Поэтому Р.И.Матковская написала еще одно письмо в УКГБ при Совете Министров УССР по Одесской области:

“Прошу сообщить, могу ли я получить льготы после смерти реабилитированного мужа. Как оформить для пенсии выслугу лет. Документы его остались в НКВД. У него 26 лет работы. Он был арестован 20 августа 1937 года. Могу ли получить двойную зарплату мужа после его ареста и реабилитации. Документы прошу выслать мне для получения пенсии”.

В ответ УКГБ при Совете Министров СССР дало указание заведующему Одесским городским бюро ЗАГСа исполкома совета депутатов трудящихся тов. Кульбабе “проставить в документах Матковского Алексея Васильевича данные о его смерти: 19.05.43 г. от ПЕРИТОНИТА. Свидетельство о смерти Матковского А.В. просим выдать его жене Матковской Р.И., проживающей в городе Мерере Харьковской области, ул. Советская, 6”. Подписал письмо в ЗАГС начальник от-

дела УКГБ по Одесской области Лавринов.

Одновременно под грифом “секретно” начальником УАО УКГБ при СМ УССР подполковником Тимофеевым было направлено письмо начальнику Меререфского райотдела ЗАГС Харьковской области в город Меререфу следующего содержания: “Прошу сообщить Матковской Раисе Ивановне, что ее муж Матковский Алексей Васильевич умер 19.05.43г. от перитонита. По вопросу о выдаче двойной зарплаты мужа обратиться, приложив справку о реабилитации и смерти мужа, в учреждение, где он работал на день ареста. Сообщить ей, что в материалах дела документов о стаже работы не имеется”.

Так советская власть взяла на себя ответственность, согрешив перед жизненной правдой дважды в связи с лишением жизни педагога А.В.Матковского: один раз – безвинно расстреляв его и второй раз – сообщив семье, что он умер якобы от перитонита через 6 лет после расстрела.

В.А. СМІРНОВ,
*кандидат математических наук,
заместитель правления
правозащитного
историко-просветительского и
благотворительного
общества «Одесский мемориал».*

Методичні рекомендації з описання фондів особистого походження

Методичний посібник підготовлений з метою надання допомоги начальникам архівних відділів райдержадміністрацій і міських рад при організації і проведенні роботи з комплектування та описання фондів особистого походження.

1. Комплектування

Комплектування державних архівних установ документами особистого походження — це систематичний, цілеспрямований і планомірний процес їх концентрації в державній архівній установі.

Метою комплектування є створення разом з офіційною документацією (документами установ і організацій) повноцінної джерельної бази, спрямованої на правдиве відображення минулого і всебічне документування сьогодення.

Для місцевих (регіональних) державних архівних установ комплектування відбувається відповідно до вивчення історії громадсько-політичного, наукового і культурного життя даного регіону.

Джерелом створення документів особистого походження є громадяни (фізичні особи) — представники широких верств населення: всіх класів, суспільних груп і соціальних прошарків.

Джерелами комплектування державних архівних установ та Національного архівного фонду в цілому документами особистого походження можуть бути:

– громадяни України та інших держав, в процесі життя й діяльності яких утворилися документи;

– громадяни України та інших держав, що є власниками приватних архівів та окремих документів особистого походження за правом наслідування,

дарування або купівлі (збирачі, колекціонери);

– працівники державних архівних установ, що є організаторами і виконавцями “ініціативного документування” подій минулого та сучасності.

При виявленні кола осіб, документи котрих доцільно віднести до складу Національного архівного фонду, послугуються такими критеріями:

– роль і значення особи в розвитку науки, культури, економіки, громадського та політичного життя регіону (для місцевих державних архівних установ) або всієї України і людства в цілому (для центральних державних архівних установ);

– роль і значення особи як учасника або свідка певних подій в житті суспільства;

– роль і значення особи як пересічного громадянина, що є типовим представником тих чи інших соціальних класів і груп населення, виразником їх ідеалів, думок, почувань і загального психологічного сприйняття дійсності;

– значення історичного періоду, в якому жила і діяла особа;

– значення родинних, дружніх і творчих зв'язків особи;

– значення установи, організації, товариства, спілки, партії — місця служби або діяльності особи.

Виходячи з критеріїв визначення осіб, документи яких можуть бути залучені до формування джерельної бази Національного архівного фонду, окреслюється коло осіб, від яких бажано прийняти документи на державне зберігання (у державну власність). За ха-

рактором діяльності та ступенем участі в історичних процесах їх можна віднести до таких основних категорій:

– керівники і відповідальні службовці (у тому числі депутати всіх рівнів) органів державної влади і управління всіх рівнів та органів місцевого самоврядування;

– діячі науки, техніки та культури;

– особи, діяльність яких мала певний вплив на розвиток економіки — промислової, агропромислової, торгової, банківсько-фінансової сфер життєдіяльності — країни чи окремого її регіону: керівники промислових і агропромислових підприємств, бізнесмени, фермери, банкіри та ін.;

– військові діячі, представники збройних сил та охорони правопорядку;

– священнослужителі, представники релігійних общин та об'єднань різних конфесій;

– лідери і провідні діячі політичних і громадських партій, об'єднань і рухів та їх регіональних осередків;

– учасники і свідки історичних подій та явищ;

– краєзнавці та колекціонери;

– відомі архівісти (архівознавці), що активно сприяли розвитку архівної справи в Україні та її окремих регіонах.

Для місцевих державних установ обласного (районного) рівня акценти в пріоритетах мають бути розставлені на комплектуванні документами яскравих представників окреслених вище груп (категорій), що діяли (діють) у масштабі регіону. Для відтворення цілісної картини розвитку певного регіону та його конкретної місцевості невеликий, але обов'язковий відсоток мають складати архіви типових представників низових ланок суспільства — міських міщан, робітників, колгоспників тощо, документи яких (листи, пісенники, господарчі записи, фотографії тощо) відтворюють

рівень мислення, світосприйняття, реалії навколишнього побутового життя.

Окреслення конкретного складу кожної категорії осіб — джерел комплектування органічно пов'язане, з одного боку, з вивченням сьогоденних потреб суспільства в архівній ретроспективній інформації, з другого — з прогнозованою цінністю документів для майбутніх поколінь.

Епохальні історичні зміни 1990-х років — зміна державного ладу і соціально-економічної формації України — призвели до кардинальних змін у громадській свідомості, зламу усталених морально-етичних норм, активізації релігійно-філософської думки та політичного життя суспільства, загальної переоцінки подій та явищ історичного минулого, широких процесів політичного та економічного розшарування суспільства, формування нових соціальних класів і груп, які певною мірою перебрали на себе частину функцій, що раніше перебували виключно у віданні держави.

Ці фактори значно впливають на визначення пріоритетних напрямів комплектування документами особистого походження в межах кожної окресленої вище групи потенційних фондоутворювачів.

Традиційний видовий та функціональний склад осіб — джерел комплектування (відповідальні керівники КПРС, органів влади та народного господарства, свідки і учасники встановлення радянської влади, організатори перших комун, комсомольських і комуністичних осередків; герої п'ятирічок, освоєння цілинних земель, молодіжних ударних будов; ветерани і учасники Великої Вітчизняної війни, в'язні фашистських концтаборів, Герої Радянського Союзу і Герої Соціалістичної Праці; голови колгоспів, передовики і новатори виробництва; офіційно визнані державою

діячі науки й техніки, члени творчих спілок УРСР та ін.) має значно розширитися внаслідок зміни пріоритетної спрямованості критеріїв оцінки та відбору документів особистого походження.

Для об'єктивної ретроспекції минулого, ліквідації інформаційних лакун у висвітленні певних фактів і подій та відтворення генеалогічних коренів української еліти зусилля архівістів повинні бути спрямовані на:

- пошук і виявлення архівів представників дворянських родин, української старшини, старовинних козацьких родів;

- діячів національно-визвольних рухів та осіб, чия діяльність була спрямована на відновлення державності України в усі періоди її історії;

- учасників і лідерів опозиційних радянському режиму збройних угруповань та правозахисних течій і рухів (у тому числі “шістдесятників”, членів Гельсінської спілки);

- представників кіл трудової і політичної еміграції з України кінця ХІХ – другої половини ХХ ст.;

- свідків і жертв голодоморів 1921, 1932–1933, 1947–1948, політичних репресій та проведення офіційної політики деукраїнізації населення України;

- “воїнів-інтернаціоналістів”, учасників військових операцій Радянської армії в країнах Близького Сходу, Африки, Латинської і Центральної Америки та Східної Європи (Афганістані, Єгипті, Лівії, Йємені, Кубі, Чехословаччині тощо) в 1950–1980 рр.;

- учасників ліквідації наслідків природних і техногенних аварій та катастроф регіонального та загальнодержавного масштабу (у тому числі аварії на Чорнобильській АЕС).

З метою сприяння загальному культурологічному процесу відродження

духовних цінностей України увага архівістів має бути зосереджена на:

- пошуку і виявленні приватних архівів та окремих документів діячів української науки, літератури і мистецтва, чия творча діяльність офіційними урядами свого часу була проголошена ворожою і антидержавною, а імена пущені в непам'ять;

- збиранні етнографічних матеріалів та ініціативному документуванні творчості (фотографування, замальовки, описання) народних майстрів, а також представників нетрадиційної медицини (у тому числі шептунів, знахарок);

- поповненні складу НАФ документами представників різних релігійних конфесій, а також керівників і діяльних членів культурних, громадських та релігійних осередків національних меншин.

З метою збереження для нащадків інформаційної картини всього спектрального розмаїття політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства кінця ХХ – початку ХХІ ст. на зламі його державно-економічного устрою архівісти мають виявляти зацікавленість у залученні до складу Національного архівного фонду (у першу чергу до складу тих його документів, що належать державі) приватних архівів та окремих документів:

- депутатів Верховних Рад СРСР та України, керівників і відповідальних службовців органів державної влади і управління; представників громадсько-політичних, студентських, робітничих рухів, партій та об'єднань; провідних журналістів газетних і журнальних видань, теле- і радіомовлення; відомих політологів, правознавців, економістів, соціологів і культурологів кінця 1980-х – початку 1990 х рр.;

– депутатів українських рад усіх рівнів, керівників і відповідальних службовців органів державної, судової та виконавчої влади та місцевого самоврядування; представників і лідерів всіх політичних партій і груп; відомих промисловців, керівників агропромислових та фермерських господарств, комерсантів, банкірів; провідних економістів, правознавців, адвокатів; представників засобів масової інформації; представників і діяльних членів благодійницьких товариств і фондів; спонсорів соціально значущих акцій та відомих меценатів науки, літератури, мистецтва, фізичної культури та спорту середини 1990-х – початку XXI ст.;

– провідних діячів науки, техніки та культури (у тому числі в галузі нових технологій, формування нових засад загальної освіти й виховання, масової фізичної культури та спорту) кінця XX – початку XXI ст.;

– учасників загонів і з'єднань українських миротворчих сил з урегулювання міжнаціональних військових конфліктів постсоціалістичної епохи в складі миротворчих сил світового співтовариства.

Глибокій розробці краєзнавчої тематики на місцях має сприяти активна робота із залучення до складу НАФ та у державну власність архівів відомих в регіонах краєзнавців-дослідників та членів краєзнавчо-пошукових товариств, груп, гуртків, а також документів старожилів регіонів.

Необхідно залучати до складу НАФ та у державну власність приватні архіви колег-архівістів (архівознавців), які зробили вагомий внесок у розвиток архівної справи в Україні чи окремому її регіоні та віддали чимало життєвих сил і насаги високій справі збереження культурної спадщини української нації.

Необхідно виявляти і включати до джерел комплектування тих колекціонерів, в приватних архівах яких зберігаються документи цінного інформативного змісту та художньо-культурного значення.

Особливої уваги заслуговують документи діячів літератури й мистецтва як специфічні історико-культурні джерела, що відображають як внутрішні поривання і пошуки окремої людини-творця, так і культуру мас та психологію суспільства в цілому на певних етапах його розвитку.

Орієнтовно до складу джерел комплектування цієї групи можуть бути віднесені:

– у сфері словесності: поети, прозаїки, драматурги, перекладачі, літературознавці, літературні критики, педагоги-словесники, журналісти; книгознавці (бібліографи), фольклористи, мовознавці (філологи), видавці, редактори;

– у сфері контактано-видовищного мистецтва: актори і режисери драми; співаки, режисери, артисти балету, балетмейстери, концертмейстери, лібретисти оперних і балетних театрів і студій; артисти і режисери музичної комедії; хореографи; естрадні співаки, артисти танцювальних ансамблів, розмовно-гумористичного жанру, пантоміми, художнього читання; постановники і ведучі естрадних концертних та телевізійних шоу-програм і театралізованих дійств; артисти, сценаристи і постановники циркових номерів і програм; кіноактори; сценаристи, оператори і режисери неігрового та художнього кіно; антрепренери, імпресаріо, продюсери; театральні та кінопедагоги; театрознавці, кінознавці, театральні та кінокритики;

– у сфері музичного мистецтва: композитори, оркестрові та хорові диригенти, музиканти-виконавці (піаністи,

скрипалі, альтисти, віолончелісти, арфісти, баяністи, органісти, трубачі тощо), народні музики (кобзарі, лірники, бандуристи тощо), співаки хору, вокальні педагоги, музикознавці;

– у сфері образотворчого мистецтва: художники (іконописці, живописці, графіки, театру та кіно, сценічного дизайну, мультиплікатори, кіноплакатисти, карикатуристи, реставратори, декоративно-прикладного мистецтва, монументального розпису, промислової графіки тощо), скульптори (у тому числі художня кераміка і керамічна скульптура), різьбярі, гравери, дизайнери (у тому числі художньо-конструкторський дизайн), фотохудожники, художні педагоги та мистецтвознавці;

– у сфері народного мистецтва та побуту: народні майстри (вишивальники, гаптувальники, килимарники, плетіння

та мережива, шкіряних та ювелірних виробів, ковалі, бондарі та ін.), етнографи (народознавці);

– у сфері архітектури та інтер'єру: архітектори, архітектори-дизайнери, педагоги, історики архітектури;

– громадсько-культурні діячі та колекціонери.

Для виявлення осіб – потенційних утворювачів фондів особистого походження – необхідно знати історію регіону (області, міста, села) та мати певні знання і відомості про його громадсько-політичне, економічне, культурне життя, а також вести постійне спостереження за всіма значними подіями сьогодення, їх організаторами, учасниками та свідками.

(Продовження у наступному номері)

В.Ф. ОНОПРІЄНКО,
начальник відділу НДА ДАОО.

Огляд нових надходжень до бібліотечного фонду архіву за I квартал 2009 року

Протягом січня – березня 2009 року бібліотека Державного архіву Одеської області поповнилася багатьма цікавими виданнями. В їх складі:

1) В.Ю.Алексєєва-Вітте “Анотований реєстр описів. Фонди дорадянського періоду”. Спеціальний довідник. Видання друге, доповнене, Одеса, 2008 рік. Видання належить до серії “Праці Державного архіву Одеської області”, т.23. Реєстр містить вступну статтю, у якій розглянуто історію архівної справи на Одещині; перелік 547 фондів дорадянського періоду, що знаходяться на зберіганні Державного архіву Одеської області. Довідник містить номер і назву фонду, хронологічні рамки кожного фондоутворювача, підпорядкованість, кількість справ у кожному описі і у фонді взагалі, короткий зміст документів; перелік фондів, втрачених під час Другої світової війни; перелік фондів, що були передані до інших архівів; тематичний покажчик фондів; предметно-тематичний покажчик; іменний покажчик. У додатках реєстру міститься географічний покажчик до переліку фондів, втрачених під час Другої світової війни; іменний покажчик до переліку фондів, втрачених під час Другої світової війни; географічний покажчик до переліку фондів, що були передані до інших архівів; іменний покажчик до переліку фондів, що були передані до інших архівів; покажчик архівів, до яких передавались фонди з Державного архіву Одеської області з вказанням номерів фондів.

2) Г.В.Закипна, Л.В.Майборода “Семейный альбом одесского издателя Е.И.Фесенко», Одесса, 2007 год. Видання присвячене пам’яті видатного книговидавця Одеси Єфима Івановича Фесенка. Книга містить статті Григорія Зленка, Віри Євгенівни Хренникової (доньки Фесенка), Галини Володимирівни Закипної про життєвий шлях Єфима Івановича; спогади Є.І.Фесенка, взяті з рукопису видавця, подарованого Одеському літературному музею у 1981 році Вірою Євгенівною Хренниковою; копії документів про діяльність друкарні Фесенка; ілюстрований перелік видань друкарні протягом 1883–1944 років та ілюстровану розповідь про сім’ю Єфима Івановича.

3) С.С.Аргатюк, Л.В.Ковальчук, Е.П.Петровський (автори-укладачі) “Голодний хліб. (Голод 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 років у контексті історії репресій). Овідіопольський район”, Одеса, 2008 рік. Видання належить до серії “Реабілітовані історією”. Книга містить відомості про адміністративно-територіальний устрій Овідіопольського району у 1920–1940-ві роки; витяги з архівних документів та газет, що підтверджують наявність голоду на території Овідіопольського району; фотокопії документів Державного архіву Одеської області; спогади людей, яким довелося пережити страшні події 20–40-х років минулого сторіччя; списки постраждалих та розкуркулених громадян, складених на основі документів ДАОО;

списки померлих від голоду в період 1932–1933 років за даними сільських рад Овідіопольського району та районного відділу РАЦС; список репресованих, підслідних та спецпоселенців за даними 1 - 4-го томів “Одеського мартирологу”. У додатках подано список аббревіатур та скорочень, алфавітний покажчик імен, географічний покажчик у сучасних і колишніх межах Овідіопольського району, фотознімки заходів, присвячених темі Голодомору.

4) О.М.Чернявий, Л.Д. Гринченко “История села Гараба”, Бендери, 2008 рік. У книзі розглянуто історію села Гараба, розташованого у південній частині Полісся – Придністров’ї та утвореного під час володарювання нації території турків, його розвиток у дореволюційний період та період становлення радянської влади. Також змальовано події, що відбувалися на території села у період Великої Вітчизняної війни. У виданні вміщено списки загиблих мешканців села під час Великої Вітчизняної війни та її учасників. Також розглянуто функціонування села у післявоєнний період та теперішній час. У окремій главі розглянуто історію школи села Гараба. Книга завершується фотоархівом села Гараба, у якому представлено знімки мешканців села, його будівель та краєвидів.

5) І.І.Ніточко “Афганістан. Чорнобиль. Випробування трагедією. Березівський район”, Одеса, 2009 р., праці Державного архіву Одеської області, т.24. Видання розглядає важкі і заборонені теми в Радянському Союзі: участь радянських воїнів у Афганській війні та вибух ядерного реактора на Чорнобильській АЕС. У книзі подано офіційний погляд на ці події та думки їх безпосередніх учасників, як вищого ко-

мандного складу, так і рядових солдатів. Всі спогади об’єднуються одним висновком: держава забула тих, хто допоміг їй у скрутний час, втратив життя, здоров’я, віру у справедливість. Книгу написано з метою збереження пам’яті про учасників трагедій та розкриття правди для тих громадян нашої держави, які мали небагато інформації про ці трагедії нашої Батьківщини.

Книга містить списки учасників афганських та чорнобильських подій, списки загиблих та інвалідів.

Видання ілюстроване фотографіями учасників подій та місць трагедій.

6) И.Е.Забелин «Домашний быт русских царей в 16-м и 17-м столетиях», книга первая «Государев двор, или дворец», Москва, 1990 г. Книга є перевиданням праці відомого російського історика Івана Єгоровича Забеліна (1820 – 1908). Останній раз вона видавалася у 1918 році. Тоді тираж залишився нерозпроданим – під час становлення нової держави мало кого цікавило життя царської родини. Зараз видання є унікальним за своєю інформативністю. Воно містить розповідь про виникнення та будівництво Московського імператорського палацу, його внутрішній та зовнішній вигляд до революції: кімнати, розпис, ікони, меблі та ін. Подано розповідь про правила відвідування палацу. Також змальовано політичні події, які відбувалися на Русі у період будівництва палацу.

Методична література:

1) “Типові норми часу і виробітку на основні види робіт, що виконуються у державних архівних установах”, Київ, 2008 р. Посібник містить норми, розроблені Українським науководослідним інститутом архівної справи та документознавства. Видання поділяється

на три частини: загальну, організацію праці, нормативну. Норми створювалися з урахуванням пропозицій та звітних даних центральних архівних установ, державних архівів областей.

Журнали:

1) “Офіційний вісник Президента України”, №46—47 (грудень), Київ, 2008 р.; №1—3 (січень), Київ, 2009 р.

2) “Одеські архіви”, №4(7) (жовтень—

грудень). Інформаційний бюлетень, Одеса, 2008 р.

3) “Вісник державної служби України”, №4, 2008 р.

4) “Відомості Верховної Ради України”, №1—5 (січень), Київ, 2009 р.

О.А.КОРЕЦЬКА,
*головний спеціаліст
відділу зберігання та обліку
документів НАФ ДАОО.*

Міжнародні контакти Державного архіву Одеської області

Згідно з договором Державного архіву Одеської області з генеалогічним товариством “Юта” (США) про оцифрування документів ДАОО, протягом **I кварталу 2009 р.** оцифровано **23042 кадрів** метричних книг Херсонської духовної консисторії.

26 березня 2008 року Державний архів Одеської області відвідав голова Грецького фонду культури (Одеська філія) п. Софроніс Парадісопулос з метою вивчення історії грецької діаспори та обговорення проекту 6-го та 7-го томів спільного видання «Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам Одесской греческой Свято-Троицкой церкви. 1800—1920». Також архів відвідав п. Спілідон Флогайтіс (Греція), нащадок першого бургомистра м.Одеси, з метою визначення перспектив генеалогічного пошуку з історії його родини

Інформація про іноземних користувачів

Протягом **I кварталу 2009 року** у читальному залі архіву працювало **7 іноземних дослідників з 5 країн світу (США – 2, Ізраїль – 2, Росія – 1, Естонія – 1, Молдова – 1).**

№ № пп	ПІБ, яку установу представляє, країна, термін перебування	Тема дослідження
1	Бітнер Стівен Вінсент, доктор наук, професор історичного факультету Державного університету Сонома, США 19.01 – 23.01.2009 р.	Підготовка монографії за темою: «Історія бессарабського виноробства та виноградарства».
2	Сирбу Тетяна Костянтинівна, аспірантка Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдова 04.02. – 05.02.2009 р.	Написання дисертації на тему: «Цигани Бессарабії та України (1812 – 1956 рр.)».
3	Чурсін Юрій Ілліч, Естонія, м. Таллін, заступник директора ТОВ „Транзит”(Естонія, м. Таллін) 12.02 – 26.02.2009 р.	Історія сім'ї Горбоносів.
4	Робертс Ендрю Ричард, доктор історичних наук університету Джорджтауна, США, Вашингтон DC, 16.02 – 26.02.2009 р.	Підготовка монографії за темою: “Історія Одеси та переселення болгар 1794 – 2009 рр.»
5.	Купершміт Роман Липович, Ізраїль, пенсіонер	Генеалогія родин Купершміт, Сідерман, Рябих, Гімельфарб, Черновицьких, Сербіних, Товштейн.

6.	Купершмідт Олександра Гершівна, Ізраїль, пенсіонерка	Генеалогія родин Купершмідт, Сідерман, Рябих, Гімельфарб, Черновицьких, Сербіних, Товштейн.
7.	Ангелова Олеся Анатоліївна, м. Краснодар, Росія	Генеалогія родини Ангелових.

Державний архів області щиро вітає своїх колег з днем народження!

*Бажаєм щастя і тепла,
Весни, усмішок, сонця,
Щоб доля світла увійшла
До кожного віконця.*

*Хай навкруги цвіте бузок,
Та небо буде ясным;
І щоб життя було у всіх
Щасливим і прекрасним.*

*Аби завжди в душі у вас
Горів вогонь кохання;
І хай у цей щасливий час
Здійсняться всі бажання.*

Відзначають дні народження:

СІЧЕНЬ

Виногловська Світлана Володимирівна — заступник начальника відділу зберігання та обліку документів ДАОО;

Деречина Валентина Петрівна — головний спеціаліст відділу науково-довідкового апарату ДАОО;

Зозуля Світлана В'ячеславівна — реставратор лабораторії з фізичної схоронності документів ДАОО;

Ксендзик Олена Іванівна — начальник відділу організації і координації архівної справи та кадрових питань ДАОО;

Філіппович Ольга Борисівна — реставратор лабораторії з фізичної схоронності і документів ДАОО;

Лиса Тетяна Володимирівна — начальник архівного відділу Татарбунарської РДА;

Манжос Олег Олексійович — завідуючий трудовим архівом Ширяївської райради;

Панченко Оксана Павлівна — начальник архівного відділу Любашівської РДА;

Салюк Тетяна Денисівна — начальник архівного відділу Савранської РДА;

Стаценко Тетяна Іванівна — спеціаліст комп'ютерного забезпечення Любашівського районного трудового архіву;

ЛЮТИЙ

Маковецька Алефтина Андріївна — провідний спеціаліст відділу науково-довідкового апарату ДАОО;

Майборода Людмила Володимирівна — головний спеціаліст відділу формування НАФ та діловодства ДАОО;

Бух Анна Євгенівна — головний науковий співробітник ДАОО;

Бахтій Тетяна Петрівна — завідувача відділом трудового архіву Овідіопольської райради;

Войтенко Ольга Миколаївна — начальник архівного відділу Котовської РДА;

Гирник Юлія Валеріївна — директор комунального підприємства „Трудовий архів” Ізмаїльської райради;

Іскрова Тетяна Едуардівна — заступник директора Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;

Маврова Олена Олександрівна — головний спеціаліст архівного відділу — начальник трудового архіву Білгород-Дністровської РДА;

Моор Віолета Володимирівна — начальник архівного відділу Красноокнянської РДА;

Орлова Людмила Василівна — начальник архівного відділу Овідіопольської РДА;

Потапова Світлана Борисівна — начальник відділу обліку та використання документів Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;

Таращанська Алла Анатоліївна — спеціаліст трудового архіву Великомихайлівської райради;

Тетенко Валентина Федорівна — начальник Южненського міського архіву;

БЕРЕЗЕНЬ

Бончева Валентина Миколаївна — архівіст I категорії відділу формування НАФ та діловодства ДАОО;

Сукноваленко Варвара Олександрівна — архівіст I категорії відділу формування НАФ та діловодства ДАОО;

Галинський Олексій Володимирович — начальник відділу формування НАФ Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради;

Проніна Євдокія Петрівна — спеціаліст I категорії трудового архіву Миколаївської райради;

Щербініна Анжела Леонідівна — провідний спеціаліст трудового архіву Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради.

*Рубрику підготувала
З.О.СКАЛЬСЬКА,
головний спеціаліст-
керівник кадрової служби відділу
організації і координації архівної
справи та кадрових питань ДАОО.*

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ (ДАОО)

Головний корпус:

65026. м. Одеса, вул. Жуковського, 18,

тел. (048) 722-19-87

(директор Ніточко Іван Іванович),

тел. (048) 725-09-10

(заступник директора Білоусова Лілія Григорівна),

тел. (048) 722-80-25

(приймальня, Бубликова Людмила Павлівна),

тел. (048) 725-12-19

(стіл довідок, Желясков Степан Андрійович),

факс : (048) 722-80-25.

Електронні адреси:

initochko@te.net.ua (директор, канцелярія),

gaoo@te.net.ua (заст. директора Л.Г.Білоусова)

2-й корпус:

65023, м. Одеса, вул. Пироговська, 29,

тел. (048) 7189201

(заступник директора Алексеєва Вероніка Юрївна),

тел. (048) 7189580 (стіл довідок),

тел. (048) 7189756 (відділ формування Національного архівного фонду та діловодства).

Сторінка ДАОО на сайті Одеської обласної державної адміністрації:

<http://oda.odessa.gov.ua>

(далі – <http://derjarchiv.odessa.gov.ua>).

Як до нас добратися:

головний корпус: від залізничного вокзалу — трол. № 1, 2, 4, 10 (зуп. «вул. Жуковського»), від аеропорту — маршрутне таксі № 101 (зуп. «Олександрівський проспект»), від автовокзалу — трамвай №21 (зуп. «Тираспольська площа»);

2-й корпус: від залізничного вокзалу — пішки, від аеропорту — маршрутне таксі №129; від автовокзалу — тролейбус № 8 (зуп. «Залізничний вокзал»).